

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS FAKULTETO

PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

DAIVA MENCAITĖ

(VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

INDIVIDUALŪS IR IŠVESTINIAI AKCININKŲ IEŠKINIAI VADOVŲ CIVILINĖS
ATSAKOMYBĖS BYLOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – Prof. dr. Virginijus Bitė

Vilnius, 2017

TURINYS

ĮVADAS	3
1. INDIVIDUALŪS IR IŠVESTINIAI AKCININKŲ IEŠKINIAI: BENDRIEJI ASPEKTAI ..	8
1.1. Išvestinio akcininko ieškinio samprata, funkcijos ir tikslai	8
1.2. Individualaus akcininko ieškinio samprata ir ypatumai	13
1.3. Individualaus ir išvestinio akcininkų ieškinio atribojimas ir praktinė reikšmė	15
2. VADOVO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS REALIZAVIMAS IŠVESTINIŲ IEŠKINIŲ ...	19
2.1. Reikalavimai akcininkui pateikiant išvestinį ieškinį – apsauga nuo nepagrįsto bylinėjimosi?	19
2.2. Išvestinio akcininko ieškinio reglamentavimo spragos Lietuvos Respublikoje	24
2.3. Išvestinio akcininko ieškinio nepopuliarumo priežastys	31
3. INDIVIDUALAUS AKCININKO IEŠKINIO ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA	36
3.1. Vadovo civilinės atsakomybės akcininkams realizavimas individualiu ieškiniu užsienio valstybėse	36
3.2. Vadovo civilinės atsakomybės sąlygų turinys akcininkui pareiškus individualų ieškinį Lietuvos Respublikoje	43
3.3. Neigiamas požiūris į individualų akcininko ieškinį	50
IŠVADOS	53
PASIŪLYMAI	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	56
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	61
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	62
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	63
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	64

IVADAS

Bendrovė¹ yra viena iš populiariausių verslo vykdymo formų Lietuvoje². Bendrovės akcininkai investuodami į kapitalą siekia efektyvios ir pelningos bendrovės veiklos. Neabejotina ir tai, jog akcininkai tikisi ne tik išsaugoti savo investicijas, tačiau ir gauti iš jų naudos, kuri bendrovėse paprastai pasireiškia dividendo forma arba kapitalo priaugiu, perleidžiant akcijas. Tam, kad bendrovės veikla būtų produktyvi ir pelninga, o akcininkai galėtų uždirbti iš savo investicijų, būtina, jog bendrovės valdymo organai tinkamai vykdytų įstatymais ar bendrovės įstatais nustatytas pareigas. Tačiau verslo vykdymas ir su tuo susijusių sprendimų priėmimas yra rizikingas, o dėl netinkamai atliekamų funkcijų ar netinkamai vykdomų pareigų bendrovės valdymo organai gali padaryti žalos ne tik įmonei³, tretiesiems asmenims, bet tam tikrais atvejais ir akcininkams. Paprastai dėl netinkamo bendrovės valdymo akcininkai patiria ne tiesioginės, o išvestinės žalos⁴, tačiau teisės doktrinoje išskiriamos dvi akcininkų ieškinių rūšys – individualūs ir išvestiniai ieškiniai⁵. Individualiu ieškiniu akcininkas reikalauja jam tiesiogiai padarytos žalos atlyginimo, o išvestinį ieškinį akcininkas teikia bendrovės vardu ir reikalauja žalos atlyginimo ne tiesiogiai sau, tačiau bendrovei. Atkreiptinas dėmesys, jog akcininkui pareiškus individualų ieškinį dėl žalos atlyginimo iš bendrovės valdymo organų narių, gali būti sunku įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas, o išvestiniu ieškiniu akcininkas gina bendrovės teises ir interesus, ir šiuo atveju akcininko asmeniniai interesai turi tik antraeilę reikšmę⁶.

Pažymėtina, jog šiame darbe bus gilinamasi į vienasmenio bendrovės valdymo organo – vadovo – civilinės atsakomybės įgyvendinimą išvestiniais ir individualiais akcininkų ieškiniiais. Toks pasirinkimas grindžiamas tuo, kad vienasmenis bendrovės valdymo organas yra privalomas valdymo organas tiek akcinėse, tiek ir uždarosiose akcinėse bendrovėse. Kolegialaus valdymo organo – stebėtojų tarybos arba valdybos, sudarymas yra privalomas tik akcinėje bendrovėje. Tačiau remiantis statistika, Lietuvoje didžioji dalis verslo vykdymo formų yra būtent uždarojo tipo bendrovės, todėl

¹ Šiame darbe bendrovės sąvoka vartojama apibrėžiant tiek akcinę bendrovę, tiek ir uždaroją akcinę bendrovę. Kalbant apie atskirų bendrovės rūšių specifiką, bus nurodoma, ar aptariama akcinė bendrovė ar uždaroji akcinė bendrovė.

² Statistikos departamento duomenimis iš 83 256 veikiančių įmonių 2017 metų pradžioje 66 930 buvo uždarojo tipo akcinės bendrovės ir 295 atvirojo tipo akcinės bendrovės. Žiūrėta 2017-02-20. (<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=0593c529-ae70-4515-a3e7-d47fe2e53b8d>)

³ Šiame darbe „bendrovės“ ir „įmonės“ sąvokos vartojamos kaip sinonimai.

⁴ Lina Mikalonienė, *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai* (Vilnius : Registrų centras, 2015), 68.

⁵ Gintarė Jakuntavičiūtė, „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 142, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1873577/datastreams/MAIN/content>

⁶ Egidijus Krivka, *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese* (Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 2009), 151.

šiam darbe ir bus gilinamasi į privalomo uždarojo tipo bendrovių vienasmenio valdymo organo civilinės atsakomybės įgyvendinimą minėtais akcininkų ieškiniais.

Tiriama problema. Išvestinis akcininko ieškinys įtvirtintas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo⁷ (toliau – Akcinių bendrovių įstatymas arba ABI) 16 str. 1 d. 5 p., o individualus akcininko ieškinys šiuo metu nėra įtvirtintas Lietuvos teisės sistemoje⁸, tačiau tai nebūtinai reiškia, jog individualus akcininko ieškinys negali būti įgyvendinamas Lietuvoje. Akcininko išvestinis ieškinys Lietuvos teisės aktuose nėra išsamiai reglamentuotas, o individualus ieškinys, kaip jau buvo minėta nėra reglamentuotas apskritai. Todėl akcininkai patyrę tiesioginės žalos arba norėdami apginti savo interesus, nors ir netiesiogiai bei pasinaudoti išvestiniu ieškiniu, gali susidurti su problemomis dėl tokių ieškinių pateikimo bei įgyvendinimo. Atsižvelgiant į tai, kyla pagrįstas klausimas, ar individualus akcininko ieškinys prieš bendrovės vadovą gali būti sėkmingai įgyvendinamas Lietuvoje pagal galiojančius teisės aktus ir Lietuvos teismų praktiką. Todėl šiame darbe tiriama problema formuluotina taip: nėra aišku ar individualus akcininko ieškinys apskritai gali būti įgyvendinamas Lietuvoje, ir jei galimas, tai kokiomis sąlygomis.

Baigiamojo darbo aktualumas. Pastebima tendencija, jog uždarojo tipo bendrovės tampa vis populiarese verslo vykdymo forma⁹. Bendrovės sėkminga veikla neabejotinai priklauso nuo tinkamo jos valdymo, kurį užtikrina bendrovės vadovo kompetencija bei tinkamai vykdomos pareigos. Kaip jau buvo minėta, bendrovės vadovas savo netinkamais veiksmais ar neveikimu (pavyzdžiui, laiku nesikreipiant dėl bankroto bylos iškėlimo) gali padaryti žalos ir akcininkams. Tam, kad būtų išlaikoma verslo plėtra bei skatinamos investicijos, būtina, jog akcininkų teisės būtų užtikrinamos ir ginamos tinkamai bei efektyviai. Be to, Lietuvos teismų praktika, kurioje būtų nagrinėjama akcininko teisė pareikšti išvestinį ieškinį bendrovės vardu itin negausi, o individualaus akcininko ieškinio pateikimo galimybė Lietuvos teismų praktikoje dar neanalizuota. Atsižvelgiant į tai, tampa aišku, jog neabejotinai aktualu išsiaiškinti bendrovės akcininkų galimybes pasinaudoti individualiu ar išvestiniu ieškiniu įgyvendinant vadovo civilinę atsakomybę ir taip užtikrinti savo teises.

⁷ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *Valstybės žinios* 64, 1914 (2000).

⁸ Individualaus akcininko ieškinio institutas buvo įtvirtintas 2000 m. liepos 13 d. Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos, galiojusios nuo 2001 m. liepos 1 d. iki 2004 m. sausio 1 d., 20 str. 1 d. 3 p., kuriame buvo nurodyta, jog „vienas ar keli akcininkai be atskiro įgaliojimo turi teisę reikalauti akcininkams padarytos žalos atlyginimo“ ir 38 str. 12 d., kurioje buvo įtvirtinta „Jei administracijos vadovas ar jo pavaduotojas sudarė sandorį viršydamas savo kompetenciją, normalią ūkinę riziką ar atliko kitus neteisėtus veiksmus ir tuo bendrovei padarė žalos (įskaitant ir negautą pelną) arba dėl to šie asmenys gauna tiesioginės ar netiesioginės naudos bendrovės ar jos akcininkų sąskaita, bendrovė ir bendrovės akcininkas ar akcininkai turi teisę teismine tvarka reikalauti atlyginti dėl tokio sandorio arba tokių veiksmų patirtą žalą (įskaitant ir negautą pelną).“

⁹ Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis laikotarpiu nuo 2003 m. iki 2017 m. uždarytų akcinių bendrovių skaičius kiekvienais metais augo – 2003 m. uždarojo tipo bendrovių Lietuvoje veikė 21 146, o 2017 m. pradžioje Lietuvoje veikė jau 66 930 uždarojo tipo bendrovių. (<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>) [žiūrėta 2017-02-21].

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Bendrovės vadovo civilinės atsakomybės klausimas nagrinėjamas ne tik moksliniuose darbuose, bet ir Lietuvos teismų praktikoje, tačiau didžiausias dėmesys kreipiamas į vadovo civilinę atsakomybę prieš bendrovę, rečiau – prieš kreditorius. Tačiau vadovų atsakomybė individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių kontekste Lietuvos teisės mokslininkų nagrinėta itin menkai. Moksliniuose darbuose išvestinio akcininko ieškinio institutą, kaip vieną iš akcininko teisių gynimo būdų analizavo Lina Mikalonienė¹⁰. Egidijus Krivka savo moksliniuose darbuose taip pat gilinasi į išvestinio ieškinio institutą, tačiau didžiausią dėmesį kreipė į išvestinio ieškinio problematiką civiliniame procese¹¹. Gintarės Jakuntavičiūtės disertacijoje¹² trumpai aptariami individualūs ir išvestiniai akcininkų ieškiniai vadovų civilinės atsakomybės kontekste, tačiau didesnis dėmesys kreipiamas aptariant išvestinių akcininkų ieškinių problematiką bei teisinio reglamentavimo trūkumus. Paminėtini ir užsienio valstybių autoriai, kurie savo moksliniuose darbuose analizavo išvestinius bei individualius akcininkų ieškinius. Daniel S. Kleinberger¹³ savo moksliniuose straipsniuose nagrinėjo išvestinius ir individualius akcininkų ieškinius, didžiausią dėmesį kreipdamas į jų atribojimo kriterijus bei praktinę tokio atribojimo reikšmę. Šio autoriaus darbais bus remiamasi ir šiame darbe, siekiant atskleisti kriterijus, kuriais remiantis atribojami individualūs ir išvestiniai akcininkų ieškiniai. Martin Gelter¹⁴ nagrinėjo reikalavimus, kurie yra keliami akcininkui, teikiančiam išvestinį ieškinį. Bas J. De Jong¹⁵ analizavo individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimo galimybes Jungtinėje Karalystėje bei Nyderlanduose. Nurodytais moksliniais darbais bus remiamasi ir šiame darbe, siekiant atskleisti individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių sampratą, ypatumus bei įgyvendinimo galimybes Lietuvoje.

Pažymėtina, jog šiame darbe pasirinkta tyrimui problema yra nauja ir Lietuvoje dar nenagrinėta.

Baigiamojo darbo reikšmė. Nagrinėjamos temos svarba, visų pirma, pasireiškia tuo, jog vadovo civilinės atsakomybės sąlygų įgyvendinimas, akcininkui pateikus individualų ieškinį, Lietuvoje iki šiol nenagrinėtas. Todėl teorinė šio darbo reikšmė pasireiškia tuo, kad darbe išsamiai atskleidžiama individualių bei išvestinių akcininkų ieškinių samprata. Be to, analizuojamos vadovo

¹⁰ Supra note 4, Lina Mikalonienė, „Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai“, *Teisė* 93 (2014), Lina Mikalonienė, „Akcininko teisė į išvestinį ieškinį: ex lege prevencinės priemonės“, *Teisė* 94 (2015).

¹¹ Supra note 4, Egidijus Krivka, „Išvestinio akcininko ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje“, *Jurisprudencija* 4 (82) (2006).

¹² Supra note 5.

¹³ Daniel S. Kleinberger, „Direct versus derivative and the Law of Limited Liability Companies“, *Baylor Law Review* 58 (2006), Daniel S. Kleinberger, „Direct vs. Derivative, or What’s a Lawsuit Between Friends in an incorporated Partnership?“, *William Mitchell Law Review* 1203 (1996).

¹⁴ Martin Gelter, „Why do shareholder derivative suits remain rare in continental Europe?“, *Brooklyn Journal of International Law* 3 (2012).

¹⁵ Bas J. De Jong, „Shareholders’ claims for reflective loss - a comparative legal analysis“, *European Business Organization Law Review*.“ 1 (2013).

civilinės atsakomybės sąlygos, atskleidžiant jų turinį, tačiau individualių ieškinių kontekste. Praktinę šio darbo reikšmę sąlygoja tai, jog išsamus vadovo civilinės atsakomybės sąlygų individualių ieškinių kontekste tyrimas bei užsienio valstybių teismų praktikos atskleidimas šiuo klausimu, gali padėti nacionaliniams teismams priimant sprendimus bei formuojant teismų praktiką, susijusią su individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimu. Taipogi, išvestinių akcininko ieškinių reglamentavimo spragų atskleidimas galimai padėtų patobulinti įstatyminių išvestinių ieškinių reglamentavimą. Galiausiai, išsami individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių analizė naudinga ne tik teisės teorijai bei praktikai, tačiau ir patiems akcininkams. Išsamiai atskleidus individualių bei išvestinių ieškinių institutus bei jų įgyvendinimo galimybes, akcininkams būtų aišku, kokiais atvejais jie gali įgyvendinti savo teises individualiu bei išvestiniu ieškiniu.

Tyrimo tikslas. Atskleisti individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių specifiką ir nustatyti, ar akcininkai gali sėkmingai pasinaudoti individualaus ieškinio institutu Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai.

1. Atskleisti individualaus ir išvestinio akcininko ieškinio sampratą, išanalizuoti šių ieškinių atskyrimo kriterijus bei nustatyti, kokia šių ieškinių atskyrimo praktinė reikšmė.
2. Įvertinti, ar akcininkui, teikiančiam išvestinį ieškinį, keliami reikalavimai gali apsaugoti nuo nepagrįsto bylinėjimosi, bei nustatyti išvestinio ieškinio reglamentavimo spragas Lietuvos Respublikos teisės aktuose, atskleidžiant išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastis.
3. Išanalizuoti individualaus akcininko ieškinio instituto įgyvendinimo galimybes užsienio valstybių teismų praktikoje bei atskleisti galimas neigiamas individualaus ieškinio pasekmes ir įvertinti vadovo civilinės atsakomybės sąlygas akcininkui pateikus individualų ieškinį.

Tyrimo metodika. Siekiant atskleisti magistro baigiamojo darbo temą remiamasi šiais tyrimo metodais: remiantis istoriniu metodu siekiama atskleisti išvestinio akcininko ieškinio instituto susiformavimą. Dokumentų analizės metodu nagrinėjama teisės doktrina, teisės aktai, Lietuvos bei užsienio valstybių teismų praktika bei statistiniai duomenys. Lyginamuoju metodu analizuojama Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika bei teisės aktai, reglamentuojantys išvestinius ir individualius akcininkų ieškinius. Lingvistiniu metodu aiškinamos sąvokos. Vadovaujantis loginiu metodu susisteminama analizuojama medžiaga bei įgyvendinami baigiamojo darbo tikslai ir uždaviniai. Apibendrinimo metodu kiekviename skyriuje pateikiamos išvados bei darbo pabaigoje formuojamos baigiamosios darbo išvados bei pasiūlymai.

Tyrimo struktūra. Darbas susideda iš įvado, trijų skyrių, išvadų bei pasiūlymų, literatūros sąrašo, anotacijos ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje darbo dalyje nagrinėjami bendrieji individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių aspektai, atskleidžiant jų sampratą, funkcijas, tikslus bei ypatumus. Taip pat nagrinėjami individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių atribojimo kriterijai bei vertinama tokio atribojimo praktinė reikšmė. Antrojoje darbo dalyje dėmesys sutelkiamas į vadovo civilinės atsakomybės įgyvendinimą išvestiniu akcininko ieškiniu. Analizuojami akcininkams keliami reikalavimai pateikiant išvestinį ieškinį bei nagrinėjama ar tokie reikalavimai gali būti laikomi apsauga nuo nepagrįsto ir netikslingo bylinėjimosi. Toliau šioje dalyje aptariamas Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintas išvestinio ieškinio reguliavimas, gilinantį į teisinio reglamentavimo spragas. Taip pat šioje dalyje pristatomos priežastys, lemiančios išvestinio ieškinio nepopuliarumą. Trečiojoje darbo dalyje koncentruojamasi į individualų akcininko ieškinį. Analizuojama užsienio valstybių teismų praktika, siekiant nustatyti individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimo galimybes. Taip pat nagrinėjamos vadovo civilinės atsakomybės sąlygos akcininkui pateikus individualų ieškinį ir bandoma išsiaiškinti kaip akcininkui pateikus individualų ieškinį pasireiškia vadovo neteisėti veiksmai, kaltė, priežastinis ryšys ir žala. Šioje dalyje pristatomas ir galimas neigiamas požiūris į akcininko galimybę reikalauti žalos atlyginimo asmeniškai iš vadovo.

Ginamieji teiginiai.

1. Išvestinio akcininko ieškinio instituto neišsamus reglamentavimas Lietuvoje sąlygoja išvestinio akcininkų ieškinio nepopuliarumą ir užkerta kelią tinkamai ir efektyviai įgyvendinti vadovų civilinę atsakomybę išvestiniu ieškiniu.
2. Bendrovės akcininkas turi teisę reikalauti žalos atlyginimo iš bendrovės vadovo, jeigu akcininkas asmeniškai patyrė žalos ir ji atsirado dėl vadovo neteisėtų veiksmų.

1. INDIVIDUALŪS IR IŠVESTINIAI AKCININKŲ IEŠKINIAI: BENDRIEJI ASPEKTAI

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p. įtvirtinta nuostata, jog akcininkai turi teisę „kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo.“ Šiame ABĮ straipsnyje įtvirtintas išvestinis akcininko ieškinys. Kaip jau buvo minėta anksčiau, individualus akcininko ieškinio institutas šiuo metu nėra įtvirtintas Lietuvos teisės aktuose, tačiau 2000 m. liepos 13 d. Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos, galiojusios nuo 2001 m. liepos 1 d. iki 2004 m. sausio 1 d., 20 str. 1 d. 3 p. buvo nurodyta, jog „vienas ar keli akcininkai be atskiro įgaliojimo turi teisę reikalauti akcininkams padarytos žalos atlyginimo“ bei 38 str. 12 d., buvo įtvirtinta „jei administracijos vadovas ar jo pavaduotojas sudarė sandorį viršydamas savo kompetenciją, normalią ūkinę riziką ar atliko kitus neteisėtus veiksmus ir tuo bendrovei padarė žalos (įskaitant ir negautą pelną) arba dėl to šie asmenys gauna tiesioginės ar netiesioginės naudos bendrovės ar jos akcininkų sąskaita, bendrovė ir bendrovės akcininkas ar akcininkai turi teisę teismine tvarka reikalauti atlyginti dėl tokio sandorio arba tokių veiksmų patirtą žalą (įskaitant ir negautą pelną).“ Remiantis šia nuostata, matyti, jog individualus akcininko ieškinio institutas visgi buvo įtvirtintas ir Lietuvoje. Taigi, siekiant atsakyti į šiame darbe keliamą problemą, visų pirma, būtina išsamiai atskleisti individualaus ir išvestinio akcininko ieškinio sampratą. Todėl šioje darbo dalyje pateikiama išvestinio ieškinio samprata, funkcijos bei tikslai. Toliau analizuojama individualaus akcininko ieškinio samprata bei ypatumai, nagrinėjami individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių atribojimo kriterijai ir tokio atribojimo praktinė reikšmė.

1.1. Išvestinio akcininko ieškinio samprata, funkcijos ir tikslai

Išvestinio akcininko ieškinio institutas susiformavo ir plėtojosi Jungtinėse Amerikos Valstijose¹⁶. Paprastai pripažįstama, jog bendrovės vardu veikia ir santykiuose su trečiaisiais asmenimis bendrovei atstovauja jos vienasmenis valdymo organas¹⁷. Tačiau išvestinio ieškinio atveju, akcininkas bendrovės vardu teikia ieškinį teismui dėl žalos atlyginimo bendrovei. Taigi, išvestiniu ieškiniu iš esmės nukrypstama nuo minėto bendrojo principo, jog bendrovės vardu veikia ir jai atstovauja jos vienasmenis valdymo organas. Šis bendrasis principas buvo įtvirtintas ir *Foss v. Harbottle*¹⁸ byloje, kurioje buvo suformuotos dvi taisyklės. Pirma, tinkamu ieškovu byloje dėl bendrovei padarytos žalos atlyginimo yra pati bendrovė, ir antra, jeigu žala bendrovei kilo dėl atitinkamo sandorio, kuris buvo patvirtintas akcininkų paprastos daugumos balsais, tokiu atveju

¹⁶ Egidijus Krivka, „Išvestinio akcininko ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje,“ *Jurisprudencija* 4 (82) (2006) :46

¹⁷ A. Bakanas ir kt. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga.“ (Vilnius : Justitia, 2002): 183.

¹⁸ Teresa Rosen Peacocke *Shareholders direct actions : When can a company's shareholders and creditors make claims separately from the company?*(2004) : 5. http://clients.squareeye.net/uploads/3sb/events/300904_peacocke.pdf .

akcininkai neturi teisės pareikšti ieškinio, nes bendrovės akcininkų buvo pritarta tokiam sandoriui ir pastarieji yra patenkinti dėl to, kas buvo padaryta¹⁹. 1950 m. *Edwards v. Halliwell* byloje²⁰ apibendrintos *Foss v. Harbottle* suformuotos taisyklės, nustatant tam tikras išimtis. Visų pirma, *Foss v. Harbottle* byloje suformuluotos taisyklės gali būti netaikomos²¹, jeigu: i) sandoris, kuriuo buvo padaryta žala yra ultra vires arba neteisėtas; ii) sandoris patvirtintas paprasta balsų dauguma, nors teisės aktai arba bendrovės įstatai reikalauja kvalifikuotos balsų daugumos; iii) sandoris prilyginamas sukčiavimui prieš akcininkus. Šių išimčių numatymas galimai padarė įtaką išvestinio ieškinio instituto išsivystymui. Šiuolaikinėje teisėje išvestinio akcininko ieškinio institutas egzistuoja daugelyje valstybių – kaip jau minėta, Jungtinėse Amerikos Valstijose bei daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių²². Tiesa, Estijoje, Liuksemburge bei Nyderlanduose šiuo metu nėra įtvirtinta išvestinio akcininko ieškinio institutas²³. Pavyzdžiui, Liuksemburge pavieniams akcininkams nesuteikiama teisė reikšti išvestinio ieškinio bendrovės vardu prieš bendrovės vadovą, tokia teisė suteikiama tik visuotiniam akcininkų susirinkimui²⁴.

Išvestinis ieškinys, pačia bendriausia prasme, yra ieškinys dėl žalos atlyginimo bendrovei, kuri buvo padaryta valdymo organų nariams pažeidus savo pareigas ir kurį teismui teikia ne pati bendrovė, tačiau jos akcininkas. Atsižvelgiant į tai, reikia pažymėti ir dvejopą išvestinio ieškinio pobūdį, kuris išskiriamas teisės doktrinoje. Visų pirma, išvestiniu ieškiniu akcininkas priverčia bendrovę realizuoti jai priklausančią reikalavimo teisę, o taip pat akcininkas įgyvendina bendrovės reikalavimo teisę prieš jai žalos padariusius asmenis, reikalaujantis žalos atlyginimo bendrovei²⁵. Taigi, akcininkas teikdamas išvestinį ieškinį įgyvendina ne savo reikalavimo teisę, o bendrovės, nes, kaip jau buvo minėta, akcininkas teikdamas išvestinį ieškinį reikalauja žalos atlyginimo iš bendrovės valdymo organų narių ne tiesiogiai sau, tačiau bendrovei.

Atkreiptinas dėmesys, jog pati išvestinio ieškinio sąvoka suponuoja tai, jog šis ieškinys yra ne tiesioginė akcininko teisė, o išvesta iš kažko. Egidijus Krivka teigia, jog akcininko teisė į tokį ieškinį yra išvestinė iš akcininko nuosavybės teisės į bendrovės akcijas²⁶. Lina Mikalonienė teigimu, akcininko teisė į išvestinį ieškinį yra išvestinė iš bendrovės teisės į ieškinį²⁷. Iš tikrųjų būtų

¹⁹ Supra note 18.

²⁰ Supra note 18, 5.

²¹ Supra note 18, 6.

²² Carsten, Gerner Beuerle, Phillip Peach, Edmund Phillip Schuster, „Study on directors’ duties and liability“, *Prepared for the European Commission DG Markt. Department of law, London School of Economics*, (2013) : 192-199. http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-analysis_en.pdf .

²³ Ibid.

²⁴ Carsten Gerner-Buerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, op. cit., 568.

²⁵ Lina Mikalonienė, „Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai“, *Teisė* 93 (2014):114, Seth Aronson, Sharon L. Tomkins, et. al. „Shareholder derivative actions : from cradle to grave“ *O’Melveny & Myers, LLP*, Los Angeles, California, (2009) : 1

²⁶ Egidijus Krivka, „Išvestinio akcininko ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje“, *Jurisprudencija* 4 (82) (2006) : 47.

²⁷ Lina Mikalonienė, op. cit., 115.

galima sutikti tiek su E. Krivka, tiek ir su L. Mikaloniene. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso²⁸ (toliau – LR CK arba civilinis kodeksas) 1.102 str. 1 d. bei Akcinių bendrovių įstatymo 40 str. 1 d. akcija, jos savininkui suteikia teisę dalyvauti valdant įmonę, teisę gauti dalį pelno dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po likvidavimo. Anot L. Mikaloniene, akcininko teisės dalyvauti valdant bendrovę paskirtis yra apsaugoti akcininko nuosavybę, o viena iš šios teisės sudedamųjų dalių yra akcininko teisė pareikšti išvestinį ieškinį²⁹. Taigi, akcininkas, reikšdamas išvestinį ieškinį kartu gina ir savo interesus, šiuo atveju – nuosavybę, nors ir netiesiogiai. Todėl būtų galima sutikti su E. Krivka, jog akcininko teisė į išvestinį ieškinį yra išvestinė iš akcininko nuosavybės teisės į bendrovės akcijas. Tačiau, pritariama ir L. Mikalonienei. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso³⁰ (toliau – civilinio proceso kodeksas arba CPK) 5 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo, kuris mano, jog jo teisės ar interesai yra pažeisti turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apgintos jo pažeistos ar ginčijamos teisės. Taigi, paprastai pati bendrovė, o ne akcininkas, turėtų kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo, kuri susidarė dėl valdymo organų narių pareigų pažeidimo. Tačiau išvestinio ieškinių ypatumas ir yra tas, jog ne pati bendrovė įgyvendina savo teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo, o jos akcininkas. Vadinasi, akcininkas įgyvendina bendrovės reikalavimo teisę ir teikia išvestinį ieškinį bendrovės naudai ir interesais. Pažymėtina tai, jog bendrovės valdymo organų nariai teisingas pareigas turi bendrovei, o ne jos akcininkams. Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 8 d. įtvirtinta nuostata, kad bendrovės „valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais“. Minėta ABĮ straipsnio dalis galimai suponuoja, jog vadovas turi atitinkamų pareigų ir prieš akcininką. Visgi, atsižvelgiant į CK 2.87 str. 7 d., kuriame numatyta, kad dėl vadovo pareigų nevykdymo žala atlyginama bendrovei bei į Lietuvos teismų praktiką, kurioje pripažįstama³¹, kad tiek CK 2.87 str., tiek ABĮ 19 str. 8 d. „įpareigoja bendrovės valdymo organus veikti išimtinai bendrovės interesais, t. y. užtikrinti stabilumą, efektyvumą, konkurencingumą jos, kaip rinkos dalyvio, veiklą“, tampa aišku, kad bendrovės valdymo organų nariai pareigas turi tik prieš bendrovę. Todėl valdymo organų nariams pažeidus savo pareigas bendrovei ir taip padarius žalą, reikalavimo teisę turi bendrovė, o ne jos akcininkas. Jeigu dėl netinkamo valdymo organų narių pareigų vykdymo nuvertėjo bendrovės akcijos arba sumažėjo galimybė akcininkams gauti dividendų ir tokie neigiami turiniai padariniai gali būti pašalinti atlyginus bendrovei žalą, tokia žala akcininkams laikoma išvestine ir akcininkas gali pareikšti išvestinį ieškinį³². Taigi, išvestiniu ieškiniu akcininkas, visų pirma, gina bendrovės interesus, o

²⁸ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²⁹ Supra note 25.

³⁰ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“ *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).

³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=7033e8f5-a444-4af2-970a-a97df44ff2d2> .

³² Supra note 25., 115.

akcininko interesai nors ir ginami, tačiau tik netiesiogiai. Atsižvelgiant į tai, galima išskirti pagrindinius požymius, kurie apibūdina išvestinį ieškinį: visų pirma, ieškinį teismui reiškia akcininkas ar akcininkai, antra – ieškinys reiškiamas bendrovės vardu, trečia – ieškinys reiškiamas bendrovės naudai.

Neabejotinai svarbu išskirti ir išvestinio akcininko ieškinio tikslus bei funkcijas. Visų pirma, išvestinio akcininkų ieškinio įtvirtinimas padeda užtikrinti bendrovės valdymo organų narių tinkamą pareigų vykdymą. Be to, užtikrina bendrovės veiklos kontrolę bei geresnį bendrovės valdymą³³. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pažymėta, jog išvestiniu ieškiniu siekiama suteikti akcininkui teisę ginti bendrovę nuo neteisėto jos valdymo³⁴. Taipogi, išvestiniu akcininko ieškiniu apsaugomi ir smulkiųjų akcininkų interesai³⁵. Neretai uždarosiose akcinėse bendrovėse vienas akcininkas turi didžiąją dalį bendrovės akcijų ir tuo pačiu yra bendrovės vadovas. Taigi, tokiu būdu jis dalyvauja bendrovės valdyme ne tik per visuotinį akcininkų susirinkimą, tačiau ir kasdieninėje veikloje vykdo vadovui pavestas funkcijas. Todėl jeigu nebūtų suteikta teisė akcininkui pasinaudoti išvestiniu ieškiniu, bendrovės valdymo organų narių civilinę atsakomybę būtų itin sunku realizuoti. Be to, atlyginus bendrovei žalą, apginami ne tik bendrovės interesai, tačiau ir apsaugomos akcininkų investicijos.

Teisės doktrinoje išskiriami šie pagrindiniai išvestinio ieškinio tikslai³⁶: visų pirma, kompensuoti bendrovei patirtą žalą, o kartu ir išvestinę žalą akcininkams, kuri atsirado dėl bendrovės valdymo organų narių pažeidimo. Antra, užkirsti kelią netinkamam valdymo organų narių bendrovės valdymui. Valdymo organų nariai žinodami apie akcininko teisę pareikšti išvestinį ieškinį dėl žalos atlyginimo bendrovei, kuri susidarė dėl netinkamo valdymo organų narių pareigų vykdymo, galimai atsakingiau žiūrės į bendrovės valdymą. Taip pat išvestiniu ieškiniu siekiama užtikrinti tinkamą ir efektyvų bendrovės valdymo organų narių atsakomybės įgyvendinimą. Iš minėtų išvestinio ieškinio tikslų išplaukia ir šio ieškinio funkcijos. Lina Mikalonienė savo moksliniame straipsnyje išskiria šias dvi išvestinio ieškinio funkcijas – kompensacinę ir atgrasomąją³⁷. Kompensacinė išvestinio ieškinio funkcija pasireiškia tuo, jog išvestiniu ieškiniu siekiama atlyginti bendrovei žalą. Paprastai išvestinio ieškinio poreikis atsiranda tada, kuomet žalos bendrovei padaręs asmuo tuo pačiu yra ir asmuo, kuris priima sprendimus dėl bendrovės kreipimosi į teismą. Taigi, bendrovės akcininkui suteikiant galimybę kreiptis į teismą bendrovės vardu gali būti atlyginama bendrovei padaryta žala, kuri kitais

³³ Supra note 25, 119.

³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2013“, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/235295726806816/3K-3-23/2013>.

³⁵ Supra note 25, 118.

³⁶ Supra note 25, 119.

³⁷ Supra note 25, 119.

būdais būtų neatlyginama³⁸, nes akivaizdu, jog pats žalos padaręs asmuo prieš save nepradės teisminių procesų ir nesieks atlyginti savo veiksmais ar neveikimu bendrovei padarytos žalos. Atgrasomoji išvestinio ieškinio funkcija pasireiškia tuo, jog gali paskatinti valdymo organų narius veikti tinkamai, nepažeidžiant bendrovės interesų bei nedarant žalos bendrovei. Tačiau visgi sutiktina su L. Mikalonienės nuomone, jog kompensacinis išvestinio ieškinio pobūdis yra dominuojantis, o atgrasomoji funkcija yra antraeilė³⁹.

Atkreiptinas dėmesys, jog išvestinis akcininko ieškinys nėra tapatus netiesioginiam kreditoriaus ieškiniui, kuris įtvirtintas civilinio kodekso 6.68 str. 1 d. Tačiau teismų praktikoje galima rasti pavyzdžių, kai teismas neatskiria netiesioginio ir išvestinio ieškinio instituto. Pavyzdžiui, vienoje byloje akcininkas kreipėsi į teismą su ieškiniu, kuriuo prašė atlyginti bendrovei padarytą žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo pareigų nevykdymo ir savo teisę pareikšti tokį ieškinį grindė ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. Vilniaus apygardos teismas 2016 m. vasario 10 d. sprendimu tokį akcininko ieškinį atmetė, motyvuodamas tuo, jog akcininkas nebuvo bendrovės kreditorius, todėl neturi reikalavimo teisės, nes teismas nustatė, jog akcininkas pareiškė netiesioginį ieškinį. Gerai, jog ši teismo klaida buvo ištaisyta Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi, kurioje teismas pažymėjo, jog „byloje pareikštas ieškinys yra ne netiesioginis, reglamentuojamas CK 6.68 straipsnyje, o būtent išvestinis“⁴⁰. Netiesioginis kreditoriaus ieškinys yra toks ieškinys, kai „kreditorius, turintis neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui, turi teisę priverstinai įgyvendinti skolininko teises pareikšdamas ieškinį skolininko vardu, jeigu skolininkas pats šių teisių neįgyvendina arba atsisako tai daryti ir dėl to pažeidžia kreditoriaus interesus“ (LR CK 6.68 str. 1 d.). Tuo tarpu išvestiniu akcininko ieškiniu, akcininkas kreipiasi į teismą, kad būtų atlyginta bendrovei padaryta žala, kuri kilo dėl jos valdymo organų narių pareigų pažeidimo. Taigi, netiesioginiu ieškiniu ginami kreditoriaus interesai, o išvestiniu ieškiniu – bendrovės. Be to, netiesioginį ieškinį galima teikti tik tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, skolininkui tapus nemokiu, o išvestinio ieškinio pateikimui jokių apribojimų Lietuvos teisės aktuose nėra numatyta. Išvestinis ieškinys turi atitikti tik bendruosius civilinio proceso kodekse keliamus ieškinio reikalavimus⁴¹. Atkreiptinas dėmesys, jog tiek netiesioginio ieškinio atveju tiek ir išvestinio ieškinio atveju, veikiama ne savo, tačiau kito asmens vardu (netiesioginio ieškinio atveju – kreditorius veikia skolininko vardu, išvestinio – akcininkas veikia bendrovės vardu). Tačiau, pažymėtina, jog šioje vietoje svarbus aspektas, atiriojantis netiesioginį ir išvestinį akcininko ieškinį yra tas, jog patenkinus netiesioginį kreditoriaus ieškinį, išreikalautas turtas yra įskaitomas į

³⁸ Dan W. Puchniak, Harald Baum, Michael Ewing-Chow, *The derivative action in Asia A comparative and functional approach* (United Kingdom : Cambridge University Press, 2012), 14.

³⁹ Supra note 25, 120.

⁴⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-87-516/2017,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1431673?nr=2>.

⁴¹ Egidijus Krivka, *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese* (Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 2009): 161.

skolininko turtą, ir tada tiesiogiai naudojamas visų kreditorių reikalavimams patenkinti (LR CK 6.68 str. 5 d.). Išvestinio akcininko ieškinio atveju, priešingai, patenkinus ieškinį, išreikalautas turtas lieka bendrovėje ir nėra naudojamas akcininkų reikalavimams tenkinti, o gali tik pagerinti bendrovės finansinę padėtį⁴². Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje savo nutarčių⁴³ yra pažymėjęs, jog „nors teisine prigimtimi išvestinis ieškinys gali būti laikomas specialia netiesioginio ieškinio forma, skirta korporatyviniams ginčams spręsti, tačiau tai yra specialus ieškinys, todėl jo padavimui ir tenkinimui bendrosios CK 6.68 str. nuostatos yra netaikomos“.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, išvestiniu akcininko ieškiniu laikomas toks ieškinys, kurį akcininkas, bendrovės vardu, teikia teismui, reikalaujantis žalos atlyginimo bendrovei, kuri susidarė dėl bendrovės valdymo organų narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Taigi, atitinkamai, galima išskirti šiuos požymius, kurie apibūdina išvestinį akcininko ieškinį: visų pirma, žala yra padaryta bendrovei, antra – žalą padarė asmuo, kuris turi atitinkamas pareigas bendrovei, trečia – žalos atlyginimu gaunama finansinė nauda tiesiogiai priklauso bendrovei, o ne akcininkui, kuris reiškia ieškinį.

1.2 Individualaus akcininko ieškinio samprata ir ypatumai

Bendrovės akcininkams teisės aktai numato tam tikrus teisių gynimo būdus. Tai, pavyzdžiui, bendrovės sandorių pripažinimas negaliojančiais (CK 1.82 str., 2.83 str.), bendrovės valdymo organų sprendimų pripažinimas negaliojančiais (CK 2.82 str. 4 d., ABĮ 19 str. 10 d.), bendrovės veiklos tyrimas (CK 2.124 str., 125 str. 1 d. 1 p.), taip pat ir jau aptartas išvestinio akcininko ieškinio institutas. Tačiau šie minėti teisių gynimo būdai yra skirti tam, jog akcininkas galėtų dalyvauti bendrovės valdyme bei daryti atitinkamą poveikį bendrovės veiklai. Tačiau tam, kad akcininkas galėtų įgyvendinti savo asmenines teises bei apginti asmeninius interesus, šie minėti būdai nėra pakankami. Pažymėtina, jog kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė (CPK 5 str. 1 d.). Kaip jau buvo minėta, teisės doktrinoje, kaip vienas iš akcininko ieškinių išskiriamas ir individualus akcininko ieškinys⁴⁴. Pastaruoju akcininkas gali pasinaudoti, kai jo teisės ar asmeniniai interesai pažeidžiami ir akcininkui padaroma žala. Bendriausia prasme, individualus akcininko ieškinys yra ieškinys, kuriuo akcininkas siekia jam padarytos žalos atlyginimo tiesiogiai sau, o ne bendrovei, kaip yra išvestinio ieškinio atveju. Taigi, teoriškai akcininkas gali pasinaudoti individualiu ieškiniu tuo atveju, jeigu yra pažeidžiamos akcininkui įstatymuose ar bendrovės įstatuose garantuojamos teisės. Akcinių bendrovių įstatymo 15 ir 16 str. yra įtvirtintos turtinės ir neturtinės akcininko teisės. Prie turtinių akcininko teisių priskiriama teisė gauti bendrovės pelno dalį – dividendą, skolinti bendrovei, gauti likviduojamos bendrovės turto

⁴² Supra note 41, 162.

⁴³ Supra note 31.

⁴⁴ Supra note 5, 142.

dalį ir kitos. Neturtinės akcininko teisės įtvirtintos ABĮ 16 str., pavyzdžiui, teisė dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, gauti informaciją apie bendrovę ir kitos. Vadinasi, teoriškai, jeigu yra pažeidžiamos šios minėtos ar kitos įstatyme nustatytos akcininko teisės ir dėl to akcininkas patyrė žalos, jis gali jas ginti teisme.

Atkreiptinas dėmesys, jog individualus akcininko ieškinys pasižymi tuo, jog akcininkams suteikiama teisė reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau iš bendrovės arba iš bendrovės vadovo. Tačiau paprastai pripažįstama, kad bendrovės valdymo organų nariai pareigas turi išimtinai tik bendrovei. Tuo tarpu akcininkams jokių tiesioginių pareigų valdymo organų nariai neturi. Tačiau kai kuriose valstybėse akcininko galimybė pasinaudoti individualiu ieškiniu yra įtvirtinta ir galima. Pavyzdžiui, Kroatijoje akcininkas gali pasinaudoti individualiu ieškiniu ir reikalauti žalos atlyginimo tais atvejais, kai akcininko patirta žala yra nepriklausoma nuo žalos, kurią patyrė bendrovė⁴⁵. Prancūzijoje individualus akcininko ieškinys galimas, jeigu akcininko reikalaujama atlyginti žala yra tiesioginė, t. y. akcininko patirta žala negali būti bendrovės patirtos žalos pasekmė⁴⁶. Graikijoje akcininkai taip pat gali pasinaudoti individualaus ieškinio institutu tuo atveju, jeigu akcininkai patyrė tiesioginės žalos bendrovės vadovui pažeidus asmenines akcininkų teises⁴⁷. Ispanijoje akcininkas taip pat gali pasinaudoti individualiu ieškiniu ir reikalauti iš bendrovės vadovo atlyginti žalą tuo atveju, jeigu vadovas pažeidė asmenines akcininko teises taip padarydamas akcininkui žalos, ir jeigu akcininkui padaryta žala nėra niekaip susijusi su žala, padaryta bendrovei⁴⁸. Individualus akcininko ieškinys tam tikromis aplinkybėmis, iš esmės panašiomis kaip ir minėtose valstybėse, galimas ir kitose valstybėse, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose, Maltoje, Latvijoje ir kitose⁴⁹.

Atsižvelgiant į minėtų valstybių individualaus akcininko ieškinio pateikimo galimybes, matyti, jog pagrindinis aspektas akcininkui siekiant pateikti individualų ieškinį ir reikalaujant žalos atlyginimo yra tas, jog žala turi būti asmeninė ir nesusijusi su žala, kurią galimai patyrė bendrovė. Tai suponuoja, jog minėtose valstybėse individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimas paremtas 1982 m. Anglijos apeliacinio teismo sprendimu suformuluotoje taisyklėje byloje *Prudential Assurance Co Ltd v. Newman Industries Ltd*⁵⁰. Šioje byloje akcininkas reikalavo žalos atlyginimo dėl prarastų dividendų bei akcijų vertės sumažėjimo. Akcininko teigimu, žalos atsiradimą sąlygojo būtent dviejų vadovų sąmokslas, siekiant suteikti klaidingą informaciją akcininkams ir taip paskatinti juos patvirtinti apgaulingą pirkimo - pardavimo sandorį, kurį sudarė bendrovė. Teismas šiuo atveju pripažino, kad nors fiduciarinės pareigos akcininkui ir buvo pažeistos bendrovės vadovų, tačiau

⁴⁵ Supra note 22, 186.

⁴⁶ Supra note 22, 187.

⁴⁷ Supra note 22.,188.

⁴⁸ Supra note 22, 191.

⁴⁹ Supra note 22., 188.

⁵⁰ Supra note 18, 11.

pažymėjo, jog akcininko reikalaujama atlyginti žala nėra asmeninė akcininko patirta žala⁵¹. Teismas taip pat pažymėjo, kad akcininkas negali reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau dėl akcijų vertės sumažėjimo ar dėl dividendų sumažėjimo, nes tokia žala yra išvestinė iš žalos, kurią patyrė bendrovė⁵². Taigi, ši byla buvo pagrindas tiesioginės žalos principui (angl. *no reflective loss*)⁵³, kuris reiškia, jog akcininkas individualiu ieškiniu gali reikalauti atlyginti tik tokią žalą, kurią jis patyrė asmeniškai ir kuri nėra susijusi su žala padaryta bendrovei. Šis principas vėliau buvo detalizuotas *Johnson v. Gore Wood & Co*⁵⁴ byloje, nustatant, kad: 1) kai dėl pareigų bendrovei pažeidimo, bendrovė patiria žalos, tik bendrovė gali kreiptis į teismą dėl tokios žalos atlyginimo; 2) kai bendrovei padaroma žala, tačiau ji pati negali įgyvendinti savo teisės kreiptis į teismą, tą bendrovės vardu gali padaryti akcininkas; 3) kai dėl pareigų bendrovei pažeidimo, bendrovei padaroma žala ir akcininkas patiria tiesioginės žalos, dėl specialios pareigos akcininkui pažeidimo ir akcininkui padaryta žala nėra susijusi su žala, padaryta bendrovei, tiek akcininkas, tiek bendrovė gali reikalauti žalos atlyginimo kiekvienas atskirai⁵⁵. Atsižvelgiant į aptartas bylas, matyti, jog valstybėse, kuriose yra įtvirtintas individualus akcininko ieškinio institutas, remiamasi būtent minėtu tiesioginės žalos principu (angl. *no reflective loss*).

Apibendrinant tai, kas išdėstyta galima išskirti šiuos požymius, apibūdinančius individualų akcininko ieškinį. Visų pirma, tai ieškinys, kurį teismui teikia akcininkas, savo vardu, siekdamas apginti savo pažeistas teises ar teisėtus interesus, antra – akcininkas, teikdamas individualų ieškinį reikalauja žalos atlyginimo tiesiogiai sau, o ne bendrovei, kaip išvestinio akcininko ieškinio atveju. Trečia – akcininko patirta žala turi būti išimtinai tik akcininko patirta žala ir negali būti susijusi su žala, padaryta bendrovei. Ketvirta - akcininko patirta žala yra sukelta bendrovės vadovo specialios pareigos pažeidimu. Taigi, remiantis išskirtais individualaus akcininko ieškinio požymiais galima apibrėžti individualaus akcininko ieškinio sampratą. Individualus akcininko ieškinys yra toks ieškinys, kurį teismui teikia akcininkas savo vardu, reikalaudamas tiesioginės žalos, kuri nėra susieta su bendrovės patirta žala, atlyginimo iš bendrovės vadovo dėl akcininko asmeninių teisių pažeidimo.

1.3 Individualaus ir išvestinio akcininkų ieškinio atribojimas ir praktinė reikšmė

Taigi, kaip buvo aptarta aukščiau, individualus akcininko ieškinys yra toks ieškinys, kuriuo akcininkas siekia žalos atlyginimo sau, o išvestinį ieškinį akcininkas teikia bendrovės vardu ir reikalauja žalos atlyginimo ne tiesiogiai sau, tačiau bendrovei. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog pakankamai aišku, kaip atriboti individualų ir išvestinį akcininkų ieškinius. Tačiau visgi praktikoje

⁵¹ Supra note 18, 11.

⁵² Supra note 18, 12.

⁵³ Supra note 18, 12.

⁵⁴ Supra note 18, 13.

⁵⁵ Supra note 18, 13-14.

šių ieškinių atribojimas kartais nėra toks paprastas, kaip gali pasirodyti. Kartais asmeniniai akcininko interesai gali būti pažeidžiami ir akcininkui padaroma žala gali būti bendrovei padarytos žalos pasekmė, ir tuo atveju jau turėtų būti teikiamas išvestinis, o ne individualus ieškinys. Atsižvelgiant į tai, paprastai išskiriami trys pagrindiniai būdai siekiant atriboti individualų ir išvestinį akcininkų ieškinį, tai – tiesioginės žalos (angl. *direct harm*) ir specialios žalos (angl. *special injury*) bei neįvykdytos pareigos (angl. *duty owed*) kriterijai⁵⁶.

Taikant tiesioginės žalos atskyrimo būdą, siekiama atsakyti į klausimą – kam žala padaryta pirmiau, bendrovei ar akcininkui⁵⁷? Taigi, jeigu akcininkui buvo padaryta žala anksčiau negu bendrovei, akcininkas turi teisę pateikti individualų ieškinį. Tokio atveju pavyzdžiu galėtų būti situacija, kai bendrovės vadovas pateikia netikslią ar melagingą informaciją apie bendrovę, kurią žinodamas akcininkas būtų pardavęs savo akcijas, o kadangi dėl minėtų vadovo veiksmų akcininkas to nepadarė ir taip sumažėjo jo turimų akcijų vertė, akcininkas patyrė žalos, arba kai dėl pateiktos neteisingos ar netikslios informacijos akcininkas akcijas pardavė mažesne kaina nei jų reali vertė. Tuo tarpu, jeigu reikalaujama atlyginti žala kilo dėl bendrovės vadovo netinkamo valdymo, ir pavyzdžiui, tai sąlygojo akcijų vertės sumažėjimą, tokiu atveju akcininkas negalėtų reikalauti atlyginti žalą tiesiogiai sau, nes visų pirma, žala buvo padaryta bendrovei ir akcininkui padaryta žala šiuo atveju yra tik išvestinė. Todėl akcininkas galėtų reikšti tik išvestinį ieškinį, o ne individualų. Taigi, siekiant atriboti individualų ir išvestinį ieškinį naudojant tiesioginės žalos atskyrimo būdą, svarbu tai, jog netinkamu bendrovės vadovo valdymu sukeliama žala gali būti atlyginama tik teikiant išvestinį ieškinį, nes akcininko dėl tokių vadovo veiksmų patiriama žala (pavyzdžiui, akcijų vertės sumažėjimas) yra tik bendrovei padarytos žalos padarinys⁵⁸, t. y. bendrovė žalą patyrė pirmiau negu akcininkas. Taigi, apibendrinant šį individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių atribojimo kriterijų išskirtini du pagrindiniai aspektai, kuriais remiantis šis kriterijus gali būti taikomas. Visų pirma, jeigu akcininkas patyrė žalos, kuri kilo iš bendrovės patirtos žalos, t. y. akcininko patirta žala yra bendrovei padarytos žalos padarinys, tokiu atveju akcininkas neturi teisės reikalauti žalos atlyginimo individualiu ieškiniu, nes akcininko patirta žala yra išvestinė iš bendrovės patirtos žalos⁵⁹. Ir antra, jeigu atitinkama žala pirmiau padaroma akcininkui, ir ji nėra bendrovei padarytos žalos pasekmė, akcininkas turi teisę reikalauti žalos atlyginimo individualiu ieškiniu⁶⁰.

⁵⁶ Daniel S. Kleinberger, „Direct versus derivative and the law of limited liability companies,“ *Baylor Law Review* 58 (2006) : 88. <http://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1233&context=facsch> .

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Elizabeth J. Thompson, „Direct harm, special Injury, or duty owed : which test allows for the most shareholder success in direct shareholder litigation?“ (The University of Iowa, 2006: 221). [http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/\(A12\)%20Thompson.pdf](http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/(A12)%20Thompson.pdf) .

⁵⁹ Ibid., 93.

⁶⁰ Elizabeth J. Thompson, op. cit. 93.

Pagal specialios žalos atskyrimo kriterijų, akcininkas turi teisę pareikšti individualų ieškinį tik tokiu atveju, jeigu jo patirta žala yra atskira ir niekaip nesusijusi su žala, kurią patyrė bendrovė⁶¹. Tai galėtų būti tie atvejai, kai pažeidžiamos specialios akcininkų teisės ar interesai, įtvirtinti teisės aktuose ar bendrovės įstatuose (pavyzdžiui, balsavimo teisė). Tačiau, kai kuriose jurisdikcijose pripažįstama, kad specialios žalos atskyrimo kriterijus apima ne tik minėtą aspektą, jog akcininko patirta žala turi būti visiškai atskira nuo bendrovės patirtos žalos, tačiau ir tai, jog akcininko, teikiančio individualų ieškinį patirta žala turi būti visiškai atskira nuo kitų akcininkų galimai patirtos žalos⁶². Taigi, pavyzdžiui, jeigu akcininkas patyrė žalos dėl akcijų vertės sumažėjimo, jis negalėtų reikalauti tokios žalos atlyginimo individualiu ieškiniu, nes tokiu būdu žala padaryta ne vienam akcininkui asmeniškai, tačiau visiems bendrovės akcininkams. Todėl remiantis šiuo atribojimo kriterijumi, turbūt vienintelis galimas būdas akcininkui reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau yra tokie atvejai, kai akcininkas patiria žalos, kuri susijusi su individualia sutartimi ir jos pažeidimu, arba pažeidžiamos vieno akcininko teisės garantuojamos įstatymu ar bendrovės įstatais, pavyzdžiui, teisė balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Atsižvelgiant į šio atribojimo kriterijaus sudėtingumą, šio būdo siekiant atriboti individualų ir išvestinį ieškinį buvo atsisakyta⁶³. Tai buvo padaryta 2004 m. Delavero valstijos Aukščiausiojo Teismo sprendimu *Tooley v. Donaldson, Lufkin, & Jenrette, Inc.* byloje⁶⁴. Šioje byloje teismas patvirtino jau aukščiau aptartą tiesioginės žalos (angl. *direct harm*) kriterijų ir nustatė, jog siekiant atriboti individualų ir išvestinį akcininko ieškinį, reikia atsižvelgti į du aspektus.⁶⁵ Pirma, reikia nustatyti, kam buvo padaryta žala – bendrovei ar ieškinį teikiančiam akcininkui bei ar akcininko reikalaujama atlyginti žala nėra bendrovei padarytos žalos padarinys⁶⁶.

Galiausiai, taikant trečiąjį individualaus ir išvestinio akcininko ieškinio atribojimo kriterijų, siekiama atsakyti į du klausimus. Pirma, ar buvo pažeista atitinkama pareiga, ir antra, kokiam subjektui – akcininkui ar bendrovei, turėta pareiga pažeista⁶⁷. Paprastai tariant, taikant šį atribojimo kriterijų, reikia nustatyti, kieno teisės buvo pažeistos ir ar akcininkas teikdamas ieškinį siekia apginti savo asmeninius interesus, ar visgi bendrovės. Taigi, pavyzdžiui, individualiu ieškiniu akcininkas gali ginti savo interesus tuo atveju, jeigu bendrovė ar bendrovės vadovas pažeidžia asmenines akcininko teises, kurios jam garantuojamos bendrovės įstatuose, įstatymuose, akcininkų sutartyse ar sutartyse su bendrove⁶⁸. Tuo atveju, jeigu pažeidžiamos pagrindinės pareigos prieš bendrovę ir taip bendrovei padaroma žala, akcininkas turėtų reikšti nebe individualų, tačiau išvestinį ieškinį.

⁶¹ Ibid.

⁶² Supra note 56.

⁶³ Supra note 56, 103.

⁶⁴ Supra note 56, 103.

⁶⁵ Supra note 56, 104.

⁶⁶ Supra note 56, 104.

⁶⁷ Supra note 56, 222.

⁶⁸ Supra note 56, 222.

Individualių ir išvestinių akcininko ieškinių atribojimas svarbus ne tik teorijai, tačiau ir praktikai. Visų pirma, tinkamai neatskyrus individualaus ir išvestinio ieškinio, žala gali būti atlyginama ne tam subjektui, kuris realiai patyrė žalos. Pavyzdžiui, akcininkas įtikintų teismą, jog patirta žala yra akcininko asmeninė žala, nors iš tikrųjų turėjo būti teikiamas išvestinis ieškinys. Taigi, tai sąlygotų, jog žala atlyginama ne tinkamam subjektui ir akcininkui būtų priteista žala, kuri iš tikrųjų yra padaryta bendrovei. Be to, netinkamas šių ieškinių atribojimas galėtų lemti akcininkų piktnaudžiavimą individualiu ieškiniu. Kai kuriose valstybėse yra nustatyti atitinkami reikalavimai (pastarieji reikalavimai bus aptariami sekančiame darbo skyriuje) akcininkams pateikiant išvestinį ieškinį, kurių akcininkai galimai išvengtų pateikdami individualų ieškinį. Atkreiptinas dėmesys, jog nors ir Lietuvoje nėra įtvirtintas individualus akcininko ieškinio institutas bei nėra numatyta jokių apribojimų akcininkui teikiant išvestinį ieškinį, šių ieškinių tinkamas atribojimas taip pat turi praktinę reikšmę. Visų pirma, nors ir nėra įtvirtintas individualus akcininko ieškinys Lietuvoje, tačiau nėra uždrausta akcininkui pasinaudoti individualiu ieškiniu. Todėl, netinkamai atskyrus šiuos du ieškinius, gali kilti grėsmė, jog akcininkui bus priteista žala, kuri iš tikrųjų yra bendrovės patirta žala ir turėtų būti atlyginama bendrovei, o ne akcininkui.

2. VADOVO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS REALIZAVIMAS IŠVESTINIŲ IEŠKINIŲ

Šiame darbo skyriuje bus nagrinėjamas vadovo civilinės atsakomybės įgyvendinimas išvestinių ieškinių. Visų pirma, bus analizuojama, kokie apribojimai nustatyti akcininkams, ketinantiems pateikti išvestinį ieškinį užsienio valstybėse ir aiškinamasi ar akcininkui, teikiančiam išvestinį ieškinį numatyti apribojimai gali apsaugoti nuo nepagrįstų išvestinių ieškinių. Taip pat šiame skyriuje bus analizuojamas Lietuvoje esantis išvestinio ieškinio reglamentavimas bei nagrinėjamos reglamentavimo spragos. Galiausiai šiame skyriuje atskleidžiamos išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastys bei bandoma rasti būdų išvestinio ieškinio prieinamumui gerinti.

2.1 Reikalavimai akcininkui pateikiant išvestinį ieškinį – apsauga nuo nepagrįsto bylinėjimosi?

Kaip jau buvo aptarta pirmame šio darbo skyriuje, išvestiniu ieškiniu akcininkas, veikdamas bendrovės vardu, reikalauja žalos atlyginimo bendrovei, kuri susidarė dėl bendrovės valdymo organų narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Lietuvoje išvestinis akcininko institutas reglamentuotas labai lakoniškai – šiam institutui skirtas vienas straipsnis Akcinių bendrovių įstatyme. ABĮ 16 str. įtvirtinta nuostata, jog akcininkas turi teisę „kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais.“ Taigi, kaip matyti iš ABĮ 16 str. pateiktos formuluotės apibrėžiančios išvestinį ieškinį, Lietuvoje nėra numatyta jokių apribojimų akcininkui, siekiančiam įgyvendinti savo teisę į išvestinį ieškinį. Priešingai nei Lietuvoje, kitose valstybėse yra numatyti atitinkami apribojimai bei reikalavimai akcininkams reiškiantiems išvestinį ieškinį.

Visų pirma, kai kuriose valstybėse yra nustatytas minimalus akcijų skaičiaus turėjimo reikalavimas. Akcininkas gali pasinaudoti išvestinio ieškinio institutu tik tuo atveju, jeigu jo turimas akcijų skaičius yra pakankamas nustatytam atitinkamų valstybių teisės aktuose. Pavyzdžiui, Kroatijoje, Danijoje, Suomijoje, Slovėnijoje, Švedijoje yra numatyta, jog akcininkas turi turėti 10 % bendrovės akcijų, kad galėtų pateikti išvestinį ieškinį⁶⁹. Kitose valstybėse šis reikalavimas kiek mažesnis, pavyzdžiui, Vengrijoje, Latvijoje, Slovakijoje reikalaujama, jog akcininkams priklausytų 5 % bendrovės akcijų⁷⁰. Kai kuriose valstybėse akcininkas turi turėti 1 % akcijų⁷¹, o kitose⁷² netgi 20 %. Toks atitinkamo akcijų skaičiaus turėjimo reikalavimas grindžiamas tuo, jog taip būtų galima išvengti pernelyg didelio bylų skaičiaus⁷³. Toks reikalavimas suprantamas, nes daugiau akcijų

⁶⁹ Supra note 22, 193.

⁷⁰ Supra note 22, 193 – 199.

⁷¹ Supra note 22, 193 – 199. Vokietija, Belgija.

⁷² Supra note 22, 193 – 199. Italija.

⁷³ Martin Gelter, „Why do shareholder derivative suits remain rare in continental Europe?“ *Brooklyn Journal of International Law* 3 (2012). <https://ssrn.com/abstract=2000814> .

turintys akcininkai yra labiau suinteresuoti bendrovės sėkminga ir pelninga veikla, dėl to gerai apsvarstytą ar bylinėjimasis duos daugiau naudos ar visgi sukels daugiau neigiamų pasekmių bei tam tikrą finansinių praradimų. Tuo tarpu mažieji akcininkai gali piktnaudžiauti teise reikšti išvestinį ieškinį. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog tokiu reikalavimu gali būti pažeidžiamos mažųjų akcininkų teisės, todėl atitinkamo akcijų skaičiaus turėjimo reikalavimas negali būti per didelis, kad ir mažieji akcininkai galėtų tinkamai ginti bendrovės interesus. Pažymėtina, jog kai kurie autoriai kritikuoja šį reikalavimą akcininkams, nes siekdamas išvengti ieškinių, potencialus atsakovas – pavyzdžiui, bendrovės vadovas – gali susitarti su akcininkais, turinčiais daugumą akcijų, pasiūlydamas jiems kad ir finansinės naudos, kad pastarieji neteiktų išvestinio ieškinių teismui⁷⁴. Ir tokiu atveju, bendrovės vadovas padaręs žalą bendrovei išvengtų atsakomybės, nes mažieji akcininkai neturėtų teisės kreiptis į teismą su išvestiniu ieškiniu, kad būtų atlyginta bendrovei padaryta žala. Dar vienas akcininkams keliamas reikalavimas, susijęs su akcijomis yra reikalavimas tam tikrą laiką turėti bendrovės akcijų. Tai reiškia, jog akcininkas gali kreiptis į teismą su išvestiniu ieškiniu tik tuo atveju, jeigu jis yra atitinkamos bendrovės akcininku įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatyta laiką. Pavyzdžiui, Kroatijoje ir Graikijoje yra nustatyta, jog akcininkas gali pareikšti išvestinį ieškinį tik, jeigu jis yra bendrovės akcininku ne mažiau negu 3 mėnesius⁷⁵.

Dar vienas reikalavimas, keliamas akcininkui, siekiančiam pareikšti išvestinį ieškinį bendrovės vardu, yra kreipimasis į visuotinį akcininkų susirinkimą. Pagal šį reikalavimą, akcininkas, ketindamas kreiptis į teismą su išvestiniu ieškiniu, visų pirma turi kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą ir tik, jeigu visuotiniame akcininkų susirinkime buvo nuspręsta nesikreipti į teismą dėl bendrovės vadovo civilinės atsakomybės, akcininkas turi teisę paduoti išvestinį ieškinį. Pavyzdžiui, Ispanijoje, - išvestinis akcininko ieškinys galimas tuo atveju, jeigu visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendžia nepradėti teisinių procedūrų prieš bendrovės vadovą arba tuo atveju, jeigu visuotinio akcininkų sprendimu buvo nutarta kreiptis į teismą dėl bendrovės vadovo civilinės atsakomybės, tačiau visgi buvo nesikreipta, - bei tuo atveju, jeigu tokio sprendimo apskritai nėra⁷⁶. Panašus reguliavimas yra ir Belgijoje, kur taip pat išvestinio ieškinių pateikimui reikalaujama, kad visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu buvo nuspręsta nesikreipti į teismą dėl bendrovės vadovo civilinės atsakomybės. Tiesa, Belgijos teisiniame reguliavime prie minėto reikalavimo yra ir papildoma sąlyga, jog išvestinį ieškinį gali pateikti tik toks akcininkas, kuris nebalsavo visuotiniame akcininkų susirinkime, kuriame buvo nutarta nepradėti teisinių procedūrų prieš bendrovės vadovą⁷⁷. Reikalavimas akcininkui kreiptis į visuotinį akcininkų susirinkimą įtvirtintas ir Vengrijoje⁷⁸.

⁷⁴ Ibid., 857.

⁷⁵ Supra note 22, 193.

⁷⁶ Supra note 22, 199.

⁷⁷ Supra note 22, 193.

⁷⁸ Supra note 22, 195.

Kai kuriose valstybėse numatyta, jog akcininkas pateikdamas išvestinį ieškinį pirmiausia turi gauti leidimą iš teismo. Tokia procedūra numatyta Jungtinėje Karalystėje ir Vokietijoje⁷⁹. Šios procedūros įtvirtinimas galima manyti, skirtas tam, jog būtų išsiaiškinama ar akcininkas, teikdamas išvestinį ieškinį, iš tiesų gina bendrovės interesus. Taip pat, tokia procedūra padeda užtikrinti, jog smulkiesiems akcininkams nebus užkertamas kelias pasinaudoti išvestiniu ieškiniu bendrovės valdymo organams atsisakius kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo bendrovei⁸⁰. Taigi, pagal Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo 148 str., akcininkas gali gauti teismo leidimą išvestiniam ieškiniui pareikšti, jeigu yra tenkinamos šios keturios sąlygos: i) akcininkas turi įrodyti, jog akcijas jis įgijo prieš tai, kai sužinojo ar turėjo sužinoti, apie bendrovės vadovo pareigų pažeidimą; ii) akcininkas turi įrodyti, kad jis kreipėsi į bendrovę, kad pastaroji pati pateiktų ieškinį teismui, tačiau bendrovė nesiėmė veiksmų per protingą terminą; iii) akcininko pateikti faktai įrodo, jog bendrovė žalos patyrė dėl bendrovės vadovo nesąžiningumo ar šiurkštaus įstatymų ar bendrovės įstatų pažeidimo; iv) išvestinio ieškinio pateikimas teismui neprieštarauja bendrovės interesams⁸¹. Jungtinėje Karalystėje akcininkas norėdamas pareikšti išvestinį ieškinį taip pat turi gauti leidimą iš teismo⁸². Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog Jungtinėje Karalystėje ši procedūra šiek tiek skiriasi nuo esančios Vokietijoje ir yra sudėtingesnė. Skirtingai negu Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje ši procedūra susideda iš dviejų etapų. Pagal Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymo⁸³ (toliau - ir Bendrovių įstatymas) 261 str. 1 d. ir 2 d. akcininkas norėdamas pateikti išvestinį ieškinį, pirmiausia turi pateikti teismui įrodymus, kurie galimai patvirtintų tai, jog akcininko ieškinyje esantys reikalavimai yra pagrįsti. Tokiu atveju, jei pateikti įrodymai neįtikintų teismo, akcininko ieškinyje būtų atmetas. Tik praėjus šią stadiją, teismas toliau svarsto ar leisti akcininkui pareikšti išvestinį ieškinį ir šiame etape teismas gali paprašyti reikiamų įrodymų iš pačios bendrovės. Atkreiptinas dėmesys, jog Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymo 263 str. įtvirtinta nemažai aplinkybių, kurias teismas turi įvertinti prieš suteikdamas leidimą akcininkui pateikti išvestinį ieškinį. Pavyzdžiui, teismas nesuteiktų leidimo, jeigu bendrovės vadovas, tinkamai vykdamas savo pareigas ir veikiantis išimtinai bendrovės interesais, tokio ieškinio nepareikštų (Bendrovių įstatymo 263 str. 2 d. a p.). Arba, teismas svarstydamas ar suteikti leidimą akcininkui pateikti išvestinį ieškinį, turi taip pat įvertinti, ar nėra pagrindo akcininkui teikti individualų ieškinį savo vardu, o ne išvestinį ieškinį bendrovės vardu (Bendrovių įstatymo 263 str. 3 d. f p.). Iš tiesų, tokia teismo leidimo procedūra gali apsaugoti

⁷⁹ Supra note 22, 194, 199.

⁸⁰ Carsten Gerner-Buerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster *Annex to Study on director's duties and liability* (Prepared for the European Commission DG Markt. Department of law, London School of Economics, 2013), 349. http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf.

⁸¹ Ibid.

⁸² Carsten Gerner-Buerle, Philipp Paech, Edmund Philipp Schuster, op. cit. 889.

⁸³ Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymas (angl. Companies Act) 2006. http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf.

bendrovę nuo nepagrįstai didelio bylų skaičiaus teisme bei apsaugoti bendrovės vadovą nuo nepagrįstų ieškinių. Nes, kaip ir buvo aptarta, teismas pačioje pradinėje stadijoje preliminariai įvertina tokio akcininko ieškinio pagrįstumą, todėl tokiu būdu gali būti išvengiama nepagrįstų ieškinių, kuriuos akcininkai galėtų teikti piktnaudžiaudami savo teise pareikšti išvestinį ieškinį. Tačiau kita vertus, ar tokia teismo leidimo procedūra neapsunkina akcininko teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimo. Pavyzdžiui, Vokietijoje, kaip jau buvo aptarta aukščiau, be teismo leidimo procedūros, dar yra nustatytas ir minimalaus akcijų skaičiaus turėjimo reikalavimas. Todėl akcininkai dėl per daug sudėtingų procedūrų gali paprasčiausiai nesiimti veiksmų prieš bendrovės valdymo organų narius, ir tokiu atveju kyla grėsmė, jog bendrovės vadovo civilinė atsakomybė apskritai nebus įgyvendinta.

Apžvelgus reikalavimus, keliamus akcininkams ketinantiems pateikti išvestinį ieškinį Europos valstybėse, būtina aptarti ir Jungtinių Amerikos Valstijų ypatumus šiuo klausimu. Jungtinėse Amerikos Valstijose tam, kad akcininkas galėtų pareikšti išvestinį ieškinį jis turi atitikti toliau aptariamus reikalavimus. Visų pirma, būti bendrovės akcininku tuo metu, kai bendrovei padaryta žala dėl kurios teikiamas ieškinys⁸⁴ (angl. *contemporaneous ownership*), o kai kuriose valstijose reikalaujama, kad akcininkas išliktų bendrovės akcininku teismo proceso metu⁸⁵. Šis reikalavimas grindžiamas tuo, jog taip yra užkertamas kelias akcininkams įsigyti akcijų vien tik su tikslu teikti išvestinį ieškinį⁸⁶. Tačiau verta apsvaistyti, ar toks reikalavimas yra tikslingas. Nes gali būti situacijų, kai bendrovei žala padaroma anksčiau negu atitinkamas akcininkas įsigyja bendrovės akcijų, tačiau niekas iš esamų akcininkų nesiėmė teisinių veiksmų, arba, pavyzdžiui, žalos padarymo faktas išaiškėja vėliau. Tačiau tokiu atveju, pagal aptartą reikalavimą, naujasis akcininkas negalėtų teikti išvestinio ieškinio teismui, ir taip kiltų grėsmė, jog bendrovei žalos padaręs asmuo išvengtų atsakomybės. Sekantis reikalavimas, yra tas, jog akcininko teikiamu išvestiniu ieškiniu turi būti teisingai ir tinkamai atstovaujami ir kitų akcininkų interesai (angl. *adequate representation*)⁸⁷. Galiausiai, prieš pateikdamas išvestinį ieškinį akcininkas pirmiausia pareikalauti, kad bendrovės valdymo organai gintų bendrovės interesus (angl. *demand requirement*)⁸⁸. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog yra numatyti tam tikri atvejai, kai akcininkas gali nesikreipti į bendrovės valdymo organų narius, tačiau tokio nesikreipimo priežastis akcininkas turi nurodyti ieškinyje⁸⁹. Tai gali būti tie atvejai, kai pavyzdžiui, akcininkas siekia pateikti išvestinį ieškinį teismui dėl bendrovės vadovo

⁸⁴ Daniel S. Kleinberger, „Direct vs. Derivative, or What’s a Lawsuit Between Friends in an incorporated Partnership?“ *William Mitchell Law Review* 1203 (1996): 1227. <http://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1223&context=facsch>.

⁸⁵ Peter A. Zablotsky, Sa’id Vakili, „Still Standing.“ *Touro Law Center Legal Studies Research* 15,34 (2014): 28. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2585826.

⁸⁶ Daniel S. Kleinberger, op. cit.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Daniel S. Kleinberger, op. cit, 1229.

⁸⁹ Alan R. Palmiter „Shareholder litigation.“ Iš „Corporations : examples and explanations“, Alan R. Palmiter. (United states of America : Aspen Publishers, 2009): 399.

neteisetų veiksmų ir padarytos žalos bendrovei, ir tokiu atveju, akivaizdu, jog vadovas pats prieš save nesiims teisinių veiksmų. Arba, akcininkui kyla pagrįsta abejonė, jog bendrovės vadovas, į kurį ir turėtų kreiptis akcininkas įgyvendindamas aptariamą reikalavimą, yra nesuinteresuotas ieškinio pareiškimu, arba veikė nesąžiningai⁹⁰. Pažymėtina, jog kai kuriose Jungtinėse Amerikos Valstijose akcininkas norėdamas pateikti išvestinį ieškinį turi gauti patvirtinimą iš taip vadinamų specialiujų bylinėjimosi komitetų (angl. *special litigation committee*). Specialųjį bylinėjimosi komitetą sudaro direktorių taryba, kuri susideda iš nepriklausomų direktorių⁹¹. Šis specialusis bylinėjimosi komitetas sprendžia ar atitinkamoje situacijoje turėtų būti reiškiamas išvestinis ieškinys ir tai atitiktų bendrovės interesus, ar geriau būtų visgi susilaikyti nuo ieškinio pateikimo⁹².

Lietuvoje, kaip jau buvo minėta, išvestinis akcininko ieškinys reglamentuojamas vieninteliame Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p., kuriame įtvirtinta, jog akcininkai turi teisę „kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais“. Lietuvos teisės aktuose nėra numatyta jokių apribojimų akcininkams, siekiantiems pateikti išvestinį ieškinį, t. y. nėra nustatytas minimalaus akcijų skaičiaus turėjimo reikalavimas, nėra numatyta, jog akcininkas prieš pateikdamas išvestinį ieškinį turėtų kreiptis į bendrovės valdymo organus, taip pat nenumatyta ir teismo leidimo procedūra ir kt. Taigi, kiekvienas akcininkas, turintis bent 1 bendrovės akciją, gali pasinaudoti išvestiniu ieškiniu. Kaip buvo aptarta ankščiau, kiekvienoje valstybėje įtvirtinti tam tikri reikalavimai dėl to, jog būtų išvengta pernelyg didelio bylų skaičiaus ar akcininkų piktnaudžiavimo savo teise į išvestinį ieškinį. Kai kurie autoriai pritaria tokiai pozicijai. Pavyzdžiui, A. Abramavičius ir V. Mikelėnas teigia, jog tokių reikalavimų pagalba „siekiama apsaugoti įmones ir jų vadovus nuo aiškiai nepagrįstų ieškinių bei užkirsti kelią įmonių vadovų prievartavimui.⁹³“ Iš esmės būtų galima pritarti tokiai pozicijai, jog atitinkamų reikalavimų nustatymas gali padėti apsaugoti bendroves ir jų vadovus nuo nepagrįsto bylinėjimosi. Labiausiai sektingas pavyzdys, autorės nuomone, galėtų būti Vokietijos modelis ir joje įtvirtinta teismo leidimo procedūra, nustatant aiškius ir tikslus reikalavimus, kurie turi būti tenkinami. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvoje šiuo metu anksti kalbėti apie reikalavimų akcininkams įtvirtinimą, nes kaip bus matyti toliau, Lietuvos reglamentavime yra itin siauras ir neaiškus, todėl pirmiausia reikia aiškiai reglamentuoti pačio išvestinio ieškinio pateikimo tvarką ir kitus aspektus, kurie bus aptariame sekančiame poskyryje. Be

⁹⁰ Supra note 85.

⁹¹ Supra note 84, 1230.

⁹² Supra note 84, 1230.

⁹³ Armanas Abramavičius, Valentinas Mikelėnas Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999) : 306.

to, pritariama G. Jakuntavičiūtei⁹⁴, kuri teigia jog šiuo metu yra pakankamai kitų mechanizmų, galinčių apsaugoti bendroves ir vadovus nuo nepagrįsto bylinėjimosi. Kaip pavyzdį G. Jakuntavičiūtė pateikia CPK 95 straipsnį, kuriame numatyta, jog dalyvaujantis byloje asmuo, kuris nesažiningai pareiškė nepagrįstą ieškinį arba sąmoningai veikė prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą, gali būti teismo įpareigotas atlyginti kitam dalyvaujančiam byloje asmeniui šio patirtus nuostolius. Motyvuotas prašymas dėl nuostolių atlyginimo gali būti paduotas iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos arba gali būti pareikštas ieškinys dėl nuostolių atlyginimo naujoje byloje. Be to, teismas, nustatęs tokio piktnaudžiavimo atvejus, gali paskirti dalyvaujančiam byloje asmeniui baudą. Visgi autorės nuomone, siekiant visapusiškai ir tinkamai įgyvendinti išvestinį ieškinį turėtų būti sukurtas konkretus mechanizmas, kurio pagalba būtų galima išvengti pernelyg didelio nepagrįstų ieškinių skaičiaus. Tačiau dabar, kaip jau minėta, svarbiausia ne ieškoti sprendimų, kaip būtų galima pasiekti minėto tikslo, o šiuo metu svarbu sukurti aiškų ir išsamų išvestinio ieškinio reguliavimą. Nes, kaip ir nurodė G. Jakuntavičiūtė šiuo metu yra tam tikrų saugiklių prieš nepagrįstą bylinėjimąsi.

Taigi, apibendrinant tai, kas išdėstyta, matyti, jog daugelyje valstybių yra įtvirtinti tam tikri ribojimai akcininkams, siekiantiems pateikti išvestinį ieškinį. Pagrindinis tokių ribojimų tikslas yra apsaugoti tiek pačią bendrovę nuo pernelyg didelio bylinėjimosi skaičiaus, tiek ir bendrovės vadovus nuo nepagrįstų ieškinių. Iš esmės, tokie ribojimai iš tikrųjų gali padėti pasiekti šio tikslo, tačiau neabejotinai turi būti randamas balansas tarp atitinkamo ribojimo ir akcininkų teisių. Nes, pavyzdžiui, minimalaus akcijų skaičiaus reikalavimas gali pažeisti smulkiųjų akcininkų interesus, nes tokiu apribojimu jiems yra užkertamas kelias pareikšti išvestinį ieškinį.

2.2 Išvestinio akcininko ieškinio reglamentavimo spragos Lietuvos Respublikoje

Išvestinio akcininko ieškinio institutas Lietuvoje gyvuoja nuo 2004 metų, kai įsigaliojo nauja 2003 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. IX–1889 Akcinių bendrovių įstatymo redakcija. Iki tol galiojusioje ABĮ redakcijoje buvo įtvirtintas ne išvestinis, tačiau individualus akcininko ieškinys⁹⁵. Tačiau šiuo metu Lietuvoje egzistuojantis išvestinio ieškinio reglamentavimas turi trūkumų. Išvestinio akcininko ieškinio reglamentavimas Lietuvos teisės aktuose apsiriboja vienintele Akcinių bendrovių straipsnio dalimi (ABĮ 16 str. 1 d. 5 p.), kas sąlygoja, jog egzistuoja tam tikrų problemų tiek materialinėje teisėje, tiek ir proceso teisėje. Minėtos problemos ir bus aptariamoms šiame poskyryje.

Visų pirma, reikia atskleisti materialinėje teisėje egzistuojančias problemas. Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p., įtvirtinta, kad akcininkas turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu,

⁹⁴ Supra note 5, : 146.

⁹⁵ 2000 m. liepos 13 d. Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos, galiojusios nuo 2001 m. liepos 1 d. iki 2004 m. sausio 1 d., 20 str. 1 d. 3 p. bei 38 str. 12 d.

prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Taigi, akcininkui suteikiama teisė pareikšti išvestinį ieškinį tik dėl žalos, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo arba valdybos narių pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo. Tačiau nėra įtvirtinta galimybė akcininkui pareikšti ieškinį dėl žalos bendrovei, kuri susidarė dėl stebėtojų tarybos pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 2 d. yra įtvirtinta nuostata, jog bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba ir kolegialus valdymo organas – valdyba, o akcinėje bendrovėje reikalaujama bent vieno kolegialaus organo – stebėtojų tarybos arba valdybos. Taigi, gali pasitaikyti situacijų, kai, pavyzdžiui, bendrovėje nesudaroma valdyba, tačiau sudaroma tik stebėtojų taryba. Ir kadangi, akcininkams nėra suteikta teisė teikti išvestinį ieškinį dėl stebėtojų tarybos pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo, akcininkai gali neturėti galimybės pateikti išvestinį ieškinį apskritai ir taip dėl stebėtojų tarybos veiksmų bendrovei kilusi žala, gali būti neatlyginta. Atkreiptinas dėmesys, jog akcininkams turėtų būti suteikiama teisė pareikšti išvestinį ieškinį prieš visus valdymo organų narius, o stebėtojų taryba yra priskiriama prie bendrovės valdymo organų⁹⁶.

Atkreiptinas dėmesys, jog iš Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p. formuluotės nėra aišku, ar išvestinį ieškinį akcininkas gali pareikšti tik dėl tokios žalos, kuri atsirado anksčiau negu atitinkamas asmuo tapo akcininku, ar vis dėl to žalos padarymo momentas nėra svarbus. Kaip buvo aptarta anksčiau, kai kuriose valstybėse viena iš sąlygų akcininkui, ketinančiam pareikšti išvestinį ieškinį yra ta, jog jis turi būti akcininku tiek pažeidimo padarymo metu, o kai kur ir viso teismo proceso metu⁹⁷. Tačiau kadangi Lietuvos teisės aktuose nėra numatyta apskritai jokių apribojimų akcininkams, galima daryti prielaidą, jog akcininkas gali pasinaudoti savo teise į išvestinį ieškinį, nesvarbu buvo jis akcininku pažeidimo ir žalos padarymo metu ar ne. Iš minėto straipsnio formuluotės aišku tai, kad išvestinio ieškinio teisė suteikiama tik esamiems bendrovės akcininkams, ir buvę bendrovės akcininkai tokia teise pasinaudoti negali. Tai patvirtina ir teismų praktika. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teisme savo sprendime konstatavo, jog ieškovas neturėjo teisės reikšti ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. įtvirtinto išvestinio ieškinio, nes akcijų pirkimo pardavimo sandoris ir to pagrindu pakeistas ir naujas bendrovės akcininkų sąrašas nebuvo įregistruotas įstatymo nustatyta tvarka Juridinių asmenų registre⁹⁸. Teismas pažymėjo, jog ABĮ 16 str.1 d. 5 p. įtvirtinta akcininko teisė siejama su buvimu tos bendrovės akcininku. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija šiuo klausimu tokia pati – akcininkas, turintis bent vieną bendrovės akciją, įgyja teisę pateikti išvestinį ieškinį vadovui ir valdybos nariams už įmonei padarytą žalą ir tokią teisę turi visi akcininkai, nepriklausomai nuo to,

⁹⁶ Supra note 5, 146.

⁹⁷ Jungtinės Amerikos Valstijos, Prancūzija ir kt. Plačiau žr. 2.1.

⁹⁸ „Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Nr. 2-1442-259/2014.“ <http://www.infolex.lt/tp/839811?nr=11> .

kada jie įgijo akcininko statusą – pažeidimo metu ar po jo, tačiau šios teisės netenka buvę bendrovės akcininkai⁹⁹. Šioje vietoje sutiktina su teismo pozicija ir pritartina G. Jakuntavičiūtei¹⁰⁰, nes buvę akcininkai veikę savo asmeniniais, o ne bendrovės interesais, kadangi jie daugiau nėra tiesiogiai susiję su bendrove, be to, tokios teisės suteikimas buvusiems bendrovės akcininkams padidintų išvestinių ieškinių skaičių teismuose, o tai neabejotinai turėtų neigiamos įtakos tiek pačiai bendrovei (pavyzdžiui, bendrovės vadovai būtų susikoncentravę į teisinius procesus, galimai apleisdami kasdieninę vykdytiną veiklą), tiek ir teismams.

Dar vienas netikslumas išplaukiantis iš Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p. yra tas, jog nėra aiškiai suformuluota, ar akcininkas gali reikalauti žalos atlyginimo bendrovei tik iš dabartinių vadovų ar taip pat iš buvusių vadovų. Tai iš ties svarbu, nes gali pasitaikyti atvejų, kai neteisėti veiksmai (vadovo pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas) ar žalos atsiradimo faktas gali paaiškėti kur kas vėliau ir bendrovės vadovas, sukėlęs šią žalą jau gali nebeužimti šių pareigų, ir vadovo funkcijos jau gali būti vykdomos kito asmens. Taigi tai sąlygotų, jog bendrovei padaryta žala gali likti neatlyginta ir buvusio vadovo civilinė atsakomybė likti neįgyvendinta. Žvelgiant į teismų praktiką dėl buvusių vadovų atsakomybės, matyti, jog tokie atvejai galimi¹⁰¹. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad akcininkas gali pareikšti išvestinį ieškinį ne tik prieš formalius valdymo organus, bet ir tais atvejais, kai bendrovės valdymas buvo laikinai patikėtas trečiajam asmeniui, pavyzdžiui, turto administratoriui¹⁰². Teismas tokį sprendimą grindė tuo, kad ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. įtvirtinta nuostata „siekiama suteikti akcininkui locus standi ginti bendrovę nuo netinkamo jos valdymo.“ Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, pripažįstama, kad akcininkas išvestiniu ieškiniu negali reikalauti žalos atlyginimo iš trečiųjų asmenų. Teismas konstatavo, kad akcininkui Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p. suteikiama teisė reikalauti atlyginti žalą iš bendrovės vadovo, tačiau „negali būti aiškinama plečiamai, kaip suteikianti teisę bendrovės vardu reikalauti atlyginti žalą iš kitų asmenų“¹⁰³. Taigi galima daryti prielaidą, kad išvestinis ieškinytis gali būti įgyvendinamas tiek prieš buvusius vadovus, tiek ir tais atvejais, kai bendrovės valdymas yra laikinai patikėtas trečiajam asmeniui, tačiau išvestiniu ieškiniu negali būti reikalaujama žalos atlyginimo bendrovei iš trečiųjų asmenų. Visgi prielaida nelygu aiškiam reglamentavimui, todėl turėtų būti aiškiai suformuluota taisyklė šiuo klausimu ir įtvirtinama

⁹⁹ „Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“. Teismų praktika 45. http://www.lat.lt/download/1740/valdymo_organu_atsakomybe_apzvalga.docx .

¹⁰⁰ Supra note 91, 146.

¹⁰¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2010“, <http://eteismai.lt/byla/268641038890750/3K-3-334/2010> .

¹⁰² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2013“, <http://eteismai.lt/byla/235295726806816/3K-3-23/2013?word=i%C5%A1vestinis%20ie%C5%A1kinys> .

¹⁰³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.“ <http://eteismai.lt/byla/22617356009362/3K-3-501/2013> .

įstatyme. Sektinas pavyzdys būtų Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymas, kurio 260 str. 5 d. aiškiai įtvirtinta nuostata, kad išvestiniu ieškiniu siekiamas bendrovei padarytos žalos atlyginimas taip pat galimas iš buvusio vadovo bei iš šešėlinio vadovo¹⁰⁴. Kaip teigia, G. Jakuntavičiūtė savo disertacijoje, „siekiant išvengti galimų konfliktų ateityje, siūlytina tokius neaiškumus pašalinti, konkrečiose ABĮ normose įtvirtinant atitinkamas nuostatas“¹⁰⁵.

Aptarus pagrindinius reglamentavimo trūkumus materialinėje teisėje, tikslinga aptarti ir proceso teisėje egzistuojančias išvestinio ieškinio reglamentavimo spragas. Visų pirma, pagal dabartinį reglamentavimą, nėra aiški akcininko, reiškiančio išvestinį ieškinį procesinė padėtis. Tradiciškai pripažįstama, jog bendrovės vardu bylas teisme veda jos vienasmenis valdymo organas, todėl nėra aišku, ar akcininkas teikdamas išvestinį ieškinį gali būti laikomas bendrovės atstovu bei kokia akcininko procesinė padėtis. Civilinio proceso kodekso 55 str. yra įtvirtinta nuostata, jog „bylas juridinių asmenų vardu teisme veda jų vienasmeniai valdymo organai, o įstatymuose ir steigimo dokumentuose nustatyta tvarka – kitų organų nariai ir dalyviai fiziniai asmenys, veikiantys pagal įstatymuose ir steigimo dokumentuose jiems suteiktas teises ir pareigas.“ Tokiu atveju, pati bendrovė, atstovaujama savo vienasmenio valdymo organo, galėtų būti laikoma ieškovu. Tačiau tokia situacija sunkiai įsivaizduojama ir negalėtų būti įgyvendinama praktikoje. Visų pirma, bendrovės vadovas, dėl kurio veiksmų bendrovė patyrė žalos, nesikreiptų į teismą ir nepradėtų teisminių procesų prieš save patį¹⁰⁶. Be to, civilinis procesas yra grindžiamas dvišališkumo principu, todėl tas pats asmuo toje pačioje byloje negali būti ir ieškovu ir atsakovu¹⁰⁷. Taip pat, atkreiptinas dėmesys, jog išvestiniu ieškiniu siekiama apginti bendrovės interesus ir priteisti bendrovei žalą, kuri susidarė būtent dėl vadovo netinkamo valdymo, todėl bendrovės vadovas negalėtų teisingai ir tinkamai atstovauti bendrovei teisiniame procese prieš save patį. Taigi, remiantis pažodiniu Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p. aiškinimu, galima manyti, jog patys akcininkai turėtų būti laikomi bendrovės ieškovais. Tačiau šiuo atveju, kaip teisingai ir pastebi Egidijus Krivka¹⁰⁸, kodėl akcininkas turėtų būti laikomas ieškovu, jeigu jis teikdamas išvestinį ieškinį įgyvendina ne savo, tačiau kito asmens (šiuo atveju bendrovės) subjektines teises ir siekia žalos atlyginimo ne sau, tačiau bendrovei. Šioje vietoje išryškėja ir tam tikri atstovavimo bruožai, nes asmuo, kuris veikia kito asmens vardu ir interesais yra laikomas atstovu¹⁰⁹. Atstovavimo teisiniai santykiai gali susiklostyti dvejais būdais – tai numatyta įstatymuose (atstovavimas pagal įstatymą) arba gali būti nustatytas pavedimu (įgaliojimu). Tačiau, teisės aktuose nėra numatyta, jog akcininkas gali būti bendrovės atstovu. Kaip jau buvo minėta, CPK

¹⁰⁴ Supra note 83.

¹⁰⁵ Supra note 5, 153.

¹⁰⁶ Supra note 26, 50.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Supra note 26.

¹⁰⁹ Ibid.

55 str. įtvirtinta, kad bendrovės vardu bylą teisme veda jos vienasmenis valdymo organas, o CPK 56 str. 2 d. nurodyta, jog juridinių asmenų atstovais pagal pavedimą teisme gali būti jų darbuotojai. Taigi, pagal aptartas CPK nuostatas aišku, jog akcininkas nepatenka nė vieną kategoriją ir negali būti laikomas bendrovės atstovu. Be to, sunku įsivaizduoti ir tokią situaciją, kai bendrovės vadovas, prieš kurį akcininkas siektų pareikšti išvestinį ieškinį teisme, įgaliotų akcininką atstovauti bendrovei teisme. Iš aptartų CPK nuostatų visgi sunku rasti atsakymą į klausimą, kokia akcininko, pareiškusio išvestinį ieškinį procesinė padėtis. Tačiau žvelgiant į Lietuvos teismų praktiką, matyti, jog akcininkas yra laikomas ieškovu, o bendrovė - bendraieškiu¹¹⁰. Arba, akcininkas laikomas ieškovu, o bendrovė - trečiuoju asmeniu, nepareškiančiu savarankiškų reikalavimų¹¹¹. Vadinasi, akcininkas gali būti laikomas ieškovu, kai yra pareiškiamas išvestinis ieškinys bendrovės vardu. Tačiau svarbu, jog bendrovė būtų įtraukta į byloje dalyvaujančius asmenis, arba būtų įtraukta kaip bendraieškovė, nes CPK 266 str. įtvirtinta, jog teismas negali spręsti klausimų, kurie yra susiję su byloje nedalyvaujančiais asmenimis. Vis dėlto manytina, kad akcininkui pareiškus išvestinį ieškinį, bendrovė turėtų būti įtraukiama kaip trečiasis asmuo nepareiškęs savarankiškų reikalavimų, o ne kaip bendraieškovė. Tokiu būdu būtų galima išvengti situacijų, kai teismas nutrauktų civilinę bylą dėl to, kad bendraieškovas, šiuo atveju, bendrovė, nesutiktų su ieškiniu. Iš esmės tokia situacija galima, nes bendrovė, atstovaujama vadovo, prieš kurį ir yra pareikštas ieškinys, gali nesutikti su pareikštu akcininko ieškiniu. Šį pavyzdį puikiai iliustruoja Kauno apygardos teismo nutartis¹¹², kurioje buvo nagrinėjamas atvejis, kai teismas civilinę bylą nutraukė vien tik dėl bendrovės, kurios naudai akcininkė prašė priteisti iš atsakovo 40 000 Lt sumą ir 5 procentų metinių palūkanų, procesinės padėties kaip bendraieškovės. Šioje byloje akcininkas prašė ieškinį tenkinti, o ieškinyje bendraieškiu įtrauktam asmeniui kategoriškai su ieškiniu nesutinkant, pirmosios instancijos teismas laikė, kad tokia situacija prieštarauja CPK 13 str. ir 2 str. nuostatomis ir dėl to nutraukė civilinę bylą. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu „nekvestionuotina dėl bendrovės dalyvavimo nagrinėjamoje byloje būtinybės, kadangi ieškinio patenkinimo atveju ieškovė realizuos savo kaip akcininkės neturtinę teisę ir tokiu būdu apgins bendrovę nuo netinkamo valdymo, o tiesioginę materialinę naudą gaus bendrovė“. Tačiau apeliacinės instancijos teismo vertinimu bendrovės „procesinis statusas byloje (byloje dalyvaujant bendraieškiu ar trečiuoju asmeniu) yra tik formalus pobūdžio klausimas, kuris atsižvelgiant į ginčo teisinį pobūdį (ieškovo reikalavimas priteisti žalą bendrovei) iš esmės neturės jokios esminės įtakos bylos nagrinėjimui ir procesinio sprendimo priėmimui“. Kauno apygardos

¹¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-514/2009.“ <http://eteismai.lt/byla/265647248386165/3K-3-514/2009> .

¹¹¹ „Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1383-480/2016.“ <http://www.infolex.lt/tp/1407608?nr=4> .

¹¹² „Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2575-601/2014.“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=dc893297-7335-4628-8c70-36ece4d2ee4e> .

teismas šiuo atveju pažymėjo, kad „iš esmės aktualus yra tik ginčo šalių tinkamumas, t. y. ieškovas (asmuo, turintis teisę reikšti ieškinį ABĮ 16 str. 1 d. 5 p. pagrindu) ir atsakovas (asmuo, kuriam reiškiamas ieškinys ir kuris turi pareigą atsakyti), bet ne bendrovės procesinis statusas (bendraieškis ar trečiasis asmuo)“¹¹³. Vis dėlto, siekiant išvengti aukščiau aptartų situacijų, akcininkui pareiškus išvestinį ieškinį bendrovė turėtų būti įtraukiama į bylą kaip trečiasis asmuo nepareiškęs savarankiškų reikalavimų.

Kitas probleminis aspektas, susijęs su išvestinio ieškinio procesiniu reglamentavimu yra bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo ir paskirstymo klausimas. Pagal bendrąją taisyklę, asmuo, teikiantis ieškinį, pats apmoka savo turėtas bylinėjimosi išlaidas ir remiantis civilinio proceso kodekso 93 str., asmens patirtos bylinėjimosi išlaidos šiam laimėjus bylą, atlyginamos pralaimėjusios šalies. Tačiau, išvestinio ieškinio atveju bylinėjimosi išlaidų klausimas nėra reglamentuotas Lietuvos teisės aktuose, o akcininkas, reikšdamas išvestinį ieškinį, veikia bendrovės vardu ir interesais, todėl kyla klausimas, kas turėtų padengti bylinėjimosi išlaidas – bendrovė ar akcininkas. Galima manyti, jog žyminį mokestį ir kitas bylinėjimosi išlaidas turėtų padengti akcininkas, kadangi, kaip jau buvo aptarta aukščiau, jis išvestiniame ieškinyje laikomas ieškovu. Tačiau iš to pagrįstai išplaukia klausimas, kodėl akcininkas tai turėtų daryti. Visų pirma, akcininkas išvestiniu ieškiniu siekia naudoti ne sau, o bendrovei ir žalos atlyginimas siekiamas priteisti ne akcininkui tiesiogiai, o bendrovei. Be to, priteista žala lieka bendrovei ir ji nėra naudojama akcininkų reikalavimams tenkinti. Taip pat, kas būtų tokiu atveju, jeigu akcininkas, pateikęs išvestinį ieškinį, pralaimėtų bylą, ar jis turėtų padengti ir atsakovo patirtas bylinėjimosi išlaidas. Kaip jau buvo minėta CPK 93 str. įtvirtinta būtent tokia nuostata, kad pralaimėjusi bylą šalis, atlygina kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas. Vadinasi, tokiu atveju, akcininkas turėtų apmokėti ne tik bendrovės, kurios interesus siekia apginti akcininkas, bylinėjimosi išlaidas, bet ir atlyginti atsakovo – bendrovės vadovo, patirtas bylinėjimosi išlaidas. Tokio bylinėjimosi išlaidų atlyginimo būdo laikomasi ir teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje byloje, Kauno apygardos teismas atmetęs ieškovo ieškinį (ieškovas – akcininkas, kreipėsi į teismą su ieškiniu prašydamas atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų), priteisė iš ieškovo (bendrovės akcininko) atsakovui (bendrovės vadovui) 1500 EUR bylinėjimosi išlaidų, taip pat iš ieškovo valstybei priteista 4,82 EUR išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu¹¹⁴. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog bylinėjimosi išlaidos priteisiamos iš akcininko, jeigu jis nelaimėtų bylos, gali būti ir didesnės, be to, pateikiant išvestinį ieškinį reikia sumokėti ir žyminį mokestį, kuris gali būti itin didelis (CPK 80 str. 1 d.). Bendrovės akcininkas, įvertinęs galimas išlaidas ir ieškinio sėkmės atveju gautiną naudą, gali tiesiog priimti sprendimą nereikšti išvestinio ieškinio, kas lemtų

¹¹³ Supra note 112.

¹¹⁴ Supra note 111.

tai, jog bendrovės vadovas galbūt išvengtų civilinės atsakomybės, o ir pačios bendrovės interesai liktų neapginti.

Šiuo atveju tikslinga apžvelgti kitų valstybių reglamentavimą dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, akcininkui pateikus išvestinį ieškinį. Belgijoje akcininkai, reiškiantys išvestinį ieškinį, turi padengti bylinėjimosi išlaidas ir jeigu ieškiny s tenkinamas, bendrovė atlygina bylinėjimosi išlaidas, kurias patyrė akcininkas. Priešingu atveju, t. y. jeigu akcininko ieškiny s yra atmetamas arba teismas nusprendžia atsakovo naudai, akcininko patirtų išlaidų bendrovė neatlygina¹¹⁵. Danijoje akcininkai taip pat turi apmokėti reikiamas bylinėjimosi išlaidas, tačiau yra galimybė, kad jos bus kompensuojamos bendrovės, jeigu patirtos bylinėjimosi išlaidos neviršija sumos, kuri buvo priteista bendrovei kaip žalos atlyginimas¹¹⁶. Italijoje situacija iš esmės tokia pati – jeigu akcininko pareikštas išvestinis ieškiny s yra sėkmingas, bendrovė turi atlyginti akcininko patirtas bylinėjimosi išlaidas, jeigu to nepadaro atsakovas, pralaimėjęs bylą. O jeigu ieškiny s buvo atmestas arba nesėkmingas, akcininkas neturi teisės reikalauti iš bendrovės bylinėjimosi išlaidų kompensavimo¹¹⁷. Iš esmės analogiškai bylinėjimosi išlaidų klausimas sprendžiamas ir Rumunijoje, Ispanijoje, Švedijoje, Slovakijoje¹¹⁸. Tuo tarpu Graikijos bei Slovėnijos teisėje įtvirtinta, jog bendrovė turi padengti visas bylinėjimosi išlaidas, kurias akcininkas patiria reikšdamas išvestinį ieškinį¹¹⁹. Kaip jau buvo aptarta, Vokietijoje prieš teikdamas išvestinį ieškinį, akcininkas, visų pirma, turi gauti teismo leidimą. Visas išlaidas, kurias akcininkas patiria teismo leidimo procedūros metu ir jeigu akcininkui toks leidimas nėra suteikiamas, turi padengti akcininkas. Tokiam reglamentavimui verta pritarti, nes savaime suprantama, jog bendrovė neturėtų padengti akcininko bylinėjimosi išlaidų šioje stadijoje. Kaip jau buvo aptarta, teismo leidimo procedūros metu, akcininkui leidimas suteikiamas jeigu yra tenkinamos keturios sąlygos. Šioje vietoje svarbiausios dvi iš jų - akcininko pateikti faktai turi įrodyti, jog bendrovė žalos patyrė dėl bendrovės vadovo nesąžiningumo ar šiurkštaus įstatymų ar bendrovės įstatų pažeidimo ir išvestinio ieškiny s pateikimas teismui neprieštarauja bendrovės interesams. Vadinas, jeigu teismo leidimo procedūros metu, akcininko ieškiny s yra atmetamas, teismas nusprendžia, kad nėra pagrindo akcininko išvestiniam ieškiny ui, todėl natūralu, jog bendrovei neturėtų kilti pareiga atlyginti šias išlaidas. Tačiau, jeigu teismo leidimas yra gautas ir akcininko pateiktas išvestinis ieškiny s yra nagrinėjamas teisme toliau, su tuo susijusias bylinėjimosi išlaidas akcininkui turi padengti bendrovė, nepriklausomai nuo to ar ieškiny s sėkmingas (išskyrus atvejus, kai teismo leidimas buvo išduotas dėl akcininko nesąžiningų veiksmų, pavyzdžiui, akcininko pateikti įrodymai

¹¹⁵ Supra note 22, 193.

¹¹⁶ Supra note 22, 194.

¹¹⁷ Supra note 22, 195.

¹¹⁸ Supra note 22.

¹¹⁹ Supra note 22., 195,198.

arba atitinkama informacija buvo neteisingi)¹²⁰. Tokia taisyklė įtvirtinta Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo¹²¹ 148 str. 6 d. Taigi, Vokietijoje akcininkams bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta gali tekti tik teismo leidimo procedūroje, todėl tai, viena vertus, skatina akcininkus įvertinti savo ketinamo pareikšti ieškinio pagrįstumą ir gali sulaikyti nuo piktnaudžiavimo išvestinio ieškinio institutu, kita vertus, viso teismo proceso metu patiriamų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo našta neatgraso nuo išvestinio ieškinio pateikimo apskritai, kai tai būtina užtikrinti bendrovės interesus ir įgyvendinti bendrovės vadovo civilinę atsakomybę. Iš tikrųjų, toks Vokietijoje egzistuojantis teisinis reguliavimas bylinėjimosi išlaidų klausimu pagrįstas ir galėtų būti sektinas. Akcininkas išvestiniu ieškiniu siekia naudoti bendrovei, veikia jos interesais ir visa priteista žala yra atlyginama bendrovei, todėl akcininkams turėtų būti sukuriama palankios sąlygos dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Tai paskatintų akcininkus tinkamai atstovauti bendrovės interesams bei sąžiningai įgyvendinti išvestinį ieškinį. Egidijus Krivka¹²² kelia pagrįstą klausimą, ar „išvestinį ieškinį pateikiantis akcininkas žyminį mokestį ir kitas bylinėjimosi išlaidas turėtų apmokėti įprasta tvarka ir dydžiais“. Iš tiesų, atsižvelgiant į išvestinio ieškinio specifiką, manytina, jog su šio ieškinio įgyvendinimu susijusi bylinėjimosi išlaidų našta neturėtų tekti išimtinai akcininkui, teikiančiam ieškinį. Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų pasekti aptartų valstybių pavyzdžiais, kuriose numatyta, jog tokio ieškinio bylinėjimosi išlaidos tenka bendrovei. Tačiau atitinkamai, siekiant išvengti akcininkų piktnaudžiavimo išvestinio ieškinio institutu, turi būti numatyti tam tikri saugikliai (pavyzdžiui, jeigu akcininko pareikštas išvestinis ieškinytis yra sėkmingas, bendrovė atlygintų akcininko patirtas bylinėjimosi išlaidas, jeigu to nepadaro atsakovas, pralaimėjęs bylą, o jeigu ieškinytis buvo atmestas arba nesėkmingas, akcininkas neturi teisės reikalauti iš bendrovės bylinėjimosi išlaidų kompensavimo) padedantys apsaugoti bendrovę bei jos vadovus nuo nepagrįstų ieškinių. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, akivaizdu, jog Lietuvoje esantis išvestinio ieškinio teisinis reguliavimas turi nemažai trūkumų. O norint užtikrinti tinkamą akcininkų teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimą bei vadovo civilinės atsakomybės realizavimą, būtina pašalinti aptartas teisinio reglamentavimo spragas.

2.3 Išvestinio akcininko ieškinio nepopuliarumo priežastys

Išvestinis akcininko ieškinio institutas Lietuvoje gyvuoja jau nuo 2004 metų, tačiau tiek Lietuvoje¹²³ tiek ir kitose Europos valstybėse, šiuo institutu akcininkai naudojami pakankamai retai¹²⁴.

¹²⁰ Supra note 22, 194.

¹²¹ „Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (angl. Germany stock corporation act)“ 1965. <http://www.nortonrosefulbright.com/files/german-stock-corporation-act-147035.pdf>.

¹²² Supra note 26, 50.

¹²³ Pagal 2017 m. kovo 20 d. atliktą civilinių bylų paiešką www.infolex.lt bazėje, paieškoje naudojant frazes „išvestinis ieškinis“, „išvestinis ieškinytis“, „išvestinis akcininko ieškinytis“ ir „ABĮ 16 str. 1 d. 5 p.“, pasirinkus laikotarpį nuo 2004 m. sausio 1 d. iki 2017 m. kovo 20 d. viso rasta 19 bylų.

¹²⁴ Dario Latela Shareholder Derivative Suits: A Comparative Analysis and the Implications of the European Shareholders' Rights Directive. *European Company and Financial Law Review*, 2009, Vol. 6, Issue 2–3, p. 307–323. 320.

Kaip jau buvo aptarta ankščiau, kai kuriose Europos valstybėse, o taip pat ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, yra numatyti tam tikri apribojimai akcininkams teikiantiems išvestinį ieškinį, kas galimai daro įtaką šių ieškinių nepopuliarumui. Lietuvos teisės aktuose nėra numatyta jokių apribojimų ar reikalavimų akcininkams, tačiau išvestiniu ieškiniu Lietuvoje akcininkai naudojami itin retai. Atsižvelgiant į tai, tikslinga išsiaiškinti, kokios pagrindinės priežastys sąlygoja išvestinių akcininkų ieškinių nepopuliarumą Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse.

Visų pirma, galima išskirti bylinėjimosi išlaidų, patiriamų teikiant išvestinį ieškinį, apmokėjimo ir atlyginimo klausimą. Kaip buvo aptarta ankščiau, akcininkams, teikiantiems išvestinį ieškinį, kai kuriose Europos valstybėse (Bulgarija, Kroatija, Prancūzija)¹²⁵, tarp jų ir Lietuvoje, taikomos bendrosios bylinėjimosi išlaidų taisyklės – asmuo, reiškiantis ieškinį turi padengti visas savo patirtas bylinėjimosi išlaidas, o pralaimėjęs bylą asmuo turi atlyginti kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas. Vadinasi, akcininkas teikdamas išvestinį ieškinį, turi sumokėti žyminį mokestį, taip pat kitas patiriamas išlaidas, susijusias su išvestinio ieškinio įgyvendinimu. Atkreiptinas dėmesys, jog žyminis mokestis gali būti išties didelis, kadangi išvestinis ieškinys yra priskiriamas prie turtinių ieškinių. CPK 80 str. 1 d. 1 p. nustatyta žyminio mokesčio apskaičiavimo tvarka ir numatyta, jog žyminis mokestis negali būti didesnis nei 12 555 EUR. Vadinasi, išvestinio ieškinio žyminis mokestis gali siekti net ir minėtą sumą, kuri yra pakankamai nemaža. Taip pat nemažai išlaidų gali susidaryti ir dėl advokato ar advokato padėjėjo teikiamų teisinių paslaugų, kuriomis teikdamas išvestinį ieškinį gali pasinaudoti akcininkas. Lietuvoje yra numatytos rekomendacijos dėl civilinėse bylose priteistino maksimalaus užmokesčio advokatams ar advokatų padėjėjams už teikiamas paslaugas¹²⁶. Teismai nustatydami priteistiną užmokesčio dydį turi atsižvelgti į bylos sudėtingumą, advokato darbo laiko sąnaudas ir kitus kriterijus, todėl tokia užmokesčio suma taip pat gali būti nemaža. Be to, akcininko nesėkmės atveju, pastarasis turėtų atlyginti ir atsakovo patirtas bylinėjimosi išlaidas. Taigi, akcininkui tenka pakankamai didelė finansinė rizika, nes tiek jo tiek ir atsakovo patiriamų išlaidų suma gali būti itin didelė. Kita vertus, esant tokiam bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo ir atlyginimo reguliavimui, akcininkai išvestinį ieškinį turėtų reikšti tik būdami visiškai garantuoti tokio ieškinio sėkme, o taip pat tai galimai apsaugo nuo nepagrįstų ieškinių bei akcininko piktnaudžiavimo savo teise pareikšti išvestinį ieškinį. Nors ir akcininkas būtų visiškai garantuotas dėl savo teikiamo išvestinio ieškinio pagrįstumo ir sėkmės, tačiau visgi retais atvejais ieškinio baigtis gali būti aiški dar prieš pateikiant ieškinį. Todėl akcininkas, žinodamas, jog jam gali tekti apmokėti ne tik savo patiriamas išlaidas, bet ir nesėkmės atveju – atsakovo patirtas bylinėjimosi išlaidas, gali

¹²⁵ Supra note 22, 192-194.

¹²⁶ „Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymas Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo,“ *Valstybės žinios* 1R-77 (2015).

apskritai susilaikyti nuo išvestinio ieškinio pateikimo. Todėl galima manyti, jog viena iš priežasčių, sąlygojančių išvestinio ieškinio nepopuliarumą yra neišspręstas bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo ir atlyginimo klausimas, kai akcininkas reiškia išvestinį ieškinį bendrovės vardu ir interesais. Manytina, jog įstatymų leidėjas turėtų sureguliuoti bylinėjimosi išlaidų klausimą, o ne taikyti bendrąsias bylinėjimosi išlaidų nuostatas. Išvestinis ieškinys yra specifinis ieškinys, nes akcininkas veikdamas bendrovės vardu ir interesais siekia naudoti ne tiesiogiai sau, o bendrovei. Akcininko gaunama nauda tokio ieškinio sėkmės atveju yra nežymi ir netiesioginė, todėl manytina, kad akcininkai susilaiko nuo išvestinio ieškinio dėl galimų patirti išlaidų ir gaunamos naudos santykio. Todėl bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo ir atlyginimo našta turi būti padalinta akcininkui ir bendrovei, arba, atitinkamai sukūrus apsaugos mechanizmą nuo akcininkų piktnaudžiavimo išvestiniu ieškiniu - tik bendrovei.

Sekanti, galimai daranti įtaką išvestinio ieškinio nepopuliarumui, priežastis yra akcininko teisės gauti informaciją apimtis. Akcinių bendrovių įstatymo 18 str. įtvirtinta akcininko teisė gauti informaciją apie bendrovę. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog akcininkui pareikalavus raštu, bendrovė ne vėliau kaip per 7 dienas nuo šio pareikalavimo, turi suteikti akcininkui galimybę susipažinti ar pateikti kopijas šių dokumentų: „bendrovės įstatų, metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinių, bendrovės metinių ir tarpinių pranešimų, auditoriaus išvadų ir audito ataskaitų, visuotinių akcininkų susirinkimų protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai, stebėtojų tarybos pasiūlymų ar atsiliėpimų visuotiniams akcininkų susirinkimams, akcininkų sąrašų, stebėtojų tarybos ir valdybos narių sąrašų, kitų bendrovės dokumentų, kurie turi būti vieši pagal įstatymus, taip pat stebėtojų tarybos ir valdybos posėdžių protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti šių bendrovės organų sprendimai, jeigu šie dokumentai nėra susiję su bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi, konfidencialia informacija“. Pagal Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymo¹²⁷ 4 str. „juridinių asmenų registro duomenys, registre kaupiami dokumentai ir bet kuri kita registruoti pateikta informacija yra vieša ir teikiama įstatymų bei kitų teisės aktų nustatyta tvarka“. Juridinių asmenų registruoti bendrovė teikia jos įstatus, metinių ir finansinių ataskaitų rinkinius, bendrovės metinius ir tarpinius pranešimus, informaciją apie valdybos ar stebėtojų tarybos narius, taip pat tam tikrus visuotinių akcininkų susirinkimų protokolus ar stebėtojų tarybos ir valdybos narių posėdžių protokolus. Taigi, pagal minėtą 18 ABĮ straipsnį, kiekvienas akcininkas turi teisę gauti viešą informaciją apie bendrovę. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog bendrovė neturi pareigos pateikti tam tikrų stebėtojų tarybos ar valdybos posėdžių protokolų Juridinių asmenų registruoti¹²⁸, todėl pagal ABĮ 18 str. 1 d. kiekvienas akcininkas turi teisę susipažinti su informacija, kuri nėra vieša pagal įstatymus, tik tokiu atveju, jeigu ji nėra susijusi su konfidencialia informacija arba bendrovės komercine paslaptimi. Tame pačiame

¹²⁷ „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymas“ *Valstybės žinios* 55, 1940 (2001).

¹²⁸ *Supra* note 4.

ABĮ straipsnyje įtvirtinta, kad „akcininkas arba akcininkų grupė, turintys ar valdantys 1/2 ir daugiau akcijų ir pateikę bendrovei jos nustatytos formos rašytinį įsipareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties, konfidencialios informacijos, turi teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais.“ Vadinasi, akcininko, kuris turi mažiau nei ½ akcijų, teisė gauti informaciją apie bendrovę yra pakankamai ribota. Todėl tai gali sukelti sunkumų akcininkui, ketinančiam pateikti išvestinį ieškinį, nurodant ieškinio faktinį pagrindą bei įrodymus, patvirtinančius aplinkybes, kuriomis remiamasi ieškinyje. Civilinio proceso kodekso 135 str. 1 d. yra įtvirtinti reikalavimai, kuriuos turi atitikti kiekvienas teismui teikiamas ieškinyje. Tarp šių reikalavimų yra įtvirtinta, jog ieškinyje turi būti nurodytas ieškovo reikalavimas (ieškinio dalykas), aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo reikalavimą (faktinis ieškinio pagrindas) bei įrodymai, pavirtinantys ieškovo išdėstytas aplinkybes. Taigi, išvestinio ieškinio atveju, ieškinio dalykas yra reikalavimas atlyginti bendrovei padarytą žalą, kurią padarė bendrovės vadovas ar valdybos nariai. Faktinis išvestinio ieškinio pagrindas yra atitinkami juridiniai faktai, kuriais grindžiamas išvestinio ieškinio dalykas. Tokiais juridiniais faktais laikomi „civilinio kodekso 2.87 straipsnio 1–6 dalyse ir bendrovės steigimo dokumentuose įtvirtintų juridinio asmens valdymo organo nario pareigų nevykdymas arba netinkamas vykdymas, žalos bendrovei padarymas ir kiti su tuo susiję juridiniai faktai“¹²⁹. Taigi, akcininkas turėtų įrodyti žalos bendrovei padarymo faktą bei jos dydį, vadovo pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo faktą ir priežastinį ryšį tarp bendrovei padarytos žalos ir vadovo neteisėtų veiksmų. O kadangi akcininko, kuris turi mažiau negu ½ bendrovės akcijų teisė į informaciją yra ganėtinai ribota, gali būti sunku pateikti įrodymus ir patvirtinti atitinkamus faktus, kurie pagrįstų akcininko nurodomas aplinkybes ieškinyje. Taigi, smulkiajam akcininkui informacija yra būtina pasirengiant bylinėjimuisi civiliniame procese, nes pagal bendrąją taisyklę akcininkui kaip ieškovui tenka pareiga įrodyti aplinkybes, kuriomis jis remiasi¹³⁰. Ši aptariama išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastis daro įtaką smulkiųjų akcininkų sprendimams dėl išvestinio ieškinio pateikimo teismui. Ribotos galimybės akcininkui gauti reikiamą informaciją gali sąlygoti tai, jog akcininkai atsisakys galimybės teikti išvestinį ieškinį, nes neturėdami reikiamos informacijos, arba, negalėdami jos lengvai gauti, akcininkai susidurtų su sunkumais įrodant tam tikras aplinkybes ir faktus pateikiant ieškinį.

Šias aptartas išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastis nurodo ir M. Gelter¹³¹. Šio autoriaus teigimu, tam, kad akcininkų išvestiniai ieškiniai taptų populiariesni, turi būti nustatyti palankesni reikalavimai akcininkui reiškančiam išvestinį ieškinį, kurie neapimtų minimalaus akcijų skaičiaus turėjimo reikalavimo, bylinėjimosi rizika bei išlaidos turėtų būti paskirstomos palankiai akcininkų

¹²⁹ Supra note 26, 50.

¹³⁰ Supra note 4, 165.

¹³¹ Supra note 73, 856.

atžvilgiu, kad būtų galima įveikti smulkiųjų akcininkų abejingumą dėl išvestinio ieškinio pateikimo ir bendrovės interesų įgyvendinimo, o taip pat, galimi ieškovai turi turėti pakankamą priėjimą prie informacijos, kuri reikalinga išvestinio ieškinio pateikimui, ir galiausiai, akcininkams turėtų būti suteikta galimybė kreiptis į teismą su išvestiniu ieškiniu ne tik dėl bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų, tačiau ir dėl kontroliuojančių akcininkų veiksmų¹³². D. Chivers ir B. Shaw¹³³ nurodo tokias keturias pagrindines priežastis, kurios sąlygoja išvestinių ieškinių nepopuliarumą: i) nėra pakankamai aiški išvestinio akcininko ieškinio pateikimo procedūra; ii) visa nauda, t. y. žalos atlyginimas, gaunamas išvestinio ieškinio sėkmės atveju, tenka bendrovei, o ne ieškinį pateikusiam akcininkui; iii) išvestiniu ieškiniu nėra gaunamas problemos sprendimo būdas, kuris užtikrintų ilgalaikę naudą; iv) visos išlaidos, susijusios su išvestinio ieškinio pateikimu ir įgyvendinimu tenka akcininkui. Iš tikrųjų, pritaria D. Chivers ir B. Shaw nurodytiems kriterijams. Galima manyti, jog akcininkai nėra linkę pasinaudoti išvestiniu ieškiniu dėl to, jog jų asmeniškai gaunama nauda pasireiškia tik netiesiogiai, t. y. žalos atlyginimo bendrovei atveju, bendrovės turtas padidėja, ir todėl padidėja akcininkų turima dalis bendrovės įstatiniame kapitale¹³⁴. O tuo tarpu galimos patirti išlaidos, susijusios su išvestinio ieškinio įgyvendinimu gali būti didelės, todėl akcininkai paprasčiausiai nėra suinteresuoti pasinaudoti šiuo institutu, patirti nemažų finansinių išlaidų ir gauti tik menką ir netiesioginę naudą sau.

Neabejotina ir tai, jog išvestinio ieškinio nepopuliarumą Lietuvoje sąlygoja ne tik aptarti kriterijai, tačiau ir neaiškus bei neišsamus išvestinio ieškinio reglamentavimas Lietuvos teisės aktuose. Kaip buvo aptarta ankstesniame poskyryje, matyti, jog ne tik bylinėjimosi išlaidų bei teisės gauti informaciją apie bendrovę apimtis galimai sąlygoja išvestinių ieškinių nepopuliarumą. Lietuvos teisinis išvestinių ieškinių reglamentavimas yra ganėtinai neišsamus ir neaiškus, todėl akcininkai gali susilaikyti nuo tokio ieškinio pateikimo dėl minėtų priežasčių. Todėl pritaria, G. Jakuntavičiūtės¹³⁵ nuomonei, jog „aiškesnis teisės pateikti išvestinį ieškinį realizavimo reglamentavimas užtikrintų teisinio aiškumo principo įgyvendinimą, leistų ateityje susiformuoti teismų praktikai šiuo klausimu ir realiai užtikrintų efektyvesnę šios teisės įgyvendinimą praktikoje“.

¹³² Supra note 73, 856.

¹³³ David Chivers, Ben Shaw. *The law of majority shareholder power*. (Oxford university press, 2008), 195.

¹³⁴ Supra note 5, 149.

¹³⁵ Supra note 5, 149.

3. INDIVIDUALAUS AKCININKO IEŠKINIO ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA

Individualiu ieškiniu, priešingai nei išvestinio ieškinio atveju, akcininkas kreipiasi į teismą dėl žalos, kuri susidarė dėl bendrovės ar bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų, atlyginimo tiesiogiai sau. Kaip buvo minėta anksčiau, akcininkui tokia teisė suteikiama kai kuriose Europos valstybėse, taip pat ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šiame skyriuje bus analizuojama individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimo galimybės Europos valstybėse bei JAV, bandant išsiaiškinti, kokiais atvejais akcininkas gali teikti individualų ieškinį ir reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau iš bendrovės vadovo. Toliau bus gilinamasi į individualaus akcininko ieškinio realizavimo galimybes Lietuvoje, analizuojant vadovo civilinės atsakomybės sąlygų turinį. Taip pat bus bandoma išsiaiškinti, koks vadovo civilinės atsakomybės sąlygų turinys galėtų būti akcininkui pateikus individualų ieškinį. Galiausiai, bus atskleidžiama neigiama individualių akcininkų ieškinių pusė ir bandoma išsiaiškinti, ar neigiami individualaus akcininko ieškinio ypatumai persveria akcininko teisę į individualų ieškinį.

3.1 Vadovo civilinės atsakomybės akcininkams realizavimas individualiu ieškiniu užsienio valstybėse

Akcininko teisė pasinaudoti individualiu ieškiniu ir taip apginti savo pažeistas teises ar interesus bei reikalauti atlyginti žalą tiesiogiai sau iš bendrovės arba iš bendrovės vadovo tam tikrais atvejais galima kai kuriose Europos valstybėse: Austrijoje, Belgijoje, Kroatijoje, Kipre, Danijoje, Estijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Airijoje, Italijoje, Latvijoje, Maltoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Slovėnijoje, Ispanijoje bei Jungtinėje Karalystėje¹³⁶. Taip pat individualus akcininko ieškinys galimas ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Kiekvienoje valstybėje individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimas šiek tiek skiriasi. Vienose valstybėse pripažįstama, jog akcininkas gali reikalauti žalos atlyginimo iš vadovo tik pagal bendrąsias deliktinės teisės taisykles, kitose – jeigu akcininko patirta žala yra visiškai nesusijusi su bendrovės patirta žala. Pavyzdžiui, Austrijoje paprastai pripažįstama, kad individualus akcininko ieškinys galimas tik pagal bendrąsias deliktinės teisės nuostatas ir bendrovės vadovo atsakomybė akcininkui gali kilti tada, jeigu jis neteisėtais veiksmais tyčia padarė akcininkui žalos, arba žinomai pateikė klaidingą informaciją¹³⁷. Suomijoje bendrovės vadovo atsakomybė prieš akcininkus gali kilti tada, kai tyčia arba dėl neatsargumo, pažeidžiant Suomijos bendrovių įstatymo nuostatas, akcininkams padaroma žala¹³⁸. Italijoje „akcininkai individualų ieškinį gali pateikti tik tuo atveju, jeigu įrodo, kad direktoriai, vykdydami

¹³⁶ Supra note 22, 185-191.

¹³⁷ Supra note 80, 56.

¹³⁸ Supra note. 80, 275.

jiems nustatytas pareigas, dėl neatsargumo ar tyčia padarė jiems tiesioginės žalos¹³⁹. Toliau bus analizuojama, kokiais atvejais akcininkas gali įgyvendinti individualų ieškinį minėtose valstybėse.

Kroatijoje nėra numatyta, kad vadovas turi kokių nors specialių pareigų akcininkams, tačiau individualus akcininko ieškinys prieš bendrovės vadovą galimas tik tokiu atveju, jeigu akcininko patirta žala yra atskira ir nesusijusi su bendrovės patirta žala, o Belgijoje – jeigu akcininkų patirta žala yra individuali ir nesusijusi su kitų akcininkų patirta žala¹⁴⁰. Atkreiptinas dėmesys, jog Kroatijoje laikomasi nuostatos, kad žala, kilusi dėl akcijų vertės sumažėjimo, nėra atskira nuo bendrovės patirtos žalos, todėl tokiu atveju akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo individualiu ieškiniu nepripažįstama¹⁴¹. Belgijoje individualiu ieškiniu akcininkas gali reikalauti žalos atlyginimo iš bendrovės vadovo tais atvejais, jeigu jis gali įrodyti, jog patyrė žalos, kuri yra individuali ir atskira nuo kitų akcininkų patiriamos žalos¹⁴². Toks atvejis, kuris galėtų būti įgyvendinamas ir Kroatijoje, gali būti apibūdinamas situacija, kai akcininkui bendrovės vadovas pateikia klaidingą ar melagingą informaciją apie bendrovę, ir tai sąlygoja, jog akcininkas įsigyja bendrovės akcijų už per didelę kainą. Arba atvirkščiai, akcininkui bendrovės vadovas pateikia melagingą informaciją arba nepateikia atitinkamos informacijos apskritai, dėl to akcininkas neparduoda savo turimų akcijų, o dėl atitinkamų faktų, kurių akcininkui neatskleidė vadovas, jo turimų akcijų vertė sumažėjo, ir taip akcininkas patyrė žalos. Tačiau antroji situacija gali būti sunkiai įgyvendinama Belgijoje, nes vertė sumažėja visų akcijų, o ne vieno konkretaus akcininko turimų akcijų, todėl būtų sunku įrodyti, jog šiuo atveju, akcininko patirta žala yra individuali. Tokios pat pozicijos kaip ir Kroatijoje bei Belgijoje, laikomasi Danijoje. Akcininko galimybė reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau įtvirtinta Danijos bendrovių įstatymo¹⁴³ 361 str. 1 d., kurioje numatyta, kad uždarnosios akcinės bendrovės valdymo organų nariai, kurie „vykdydami savo pareigas, tyčia arba dėl neatsargumo, sukėlė žalos bendrovei, turi atlyginti bendrovei padarytą žalą“. To paties straipsnio toje pačioje dalyje įtvirtinta, kad tas pats galioja, jeigu žala padaryta akcininkams arba kitiems tretiesiems asmenims. Atkreiptinas dėmesys, jog ši nuostata taikoma tik uždarojo tipo bendrovių akcininkams. Kalbant apie atvirojo tipo bendroves ir jų akcininkus Danijoje, pastarieji taip pat turi teisę teikti individualų ieškinį ir reikalauti žalos atlyginimo tais atvejais, kai akcininkas akcijų biržoje įsigyja bendrovės akcijas, ir vėliau paaiškėja, jog skelbime pateikta informacija buvo neteisinga ir akcijų kaina buvo pernelyg didelė ir taip akcininkas patyrė nuostolius¹⁴⁴.

¹³⁹ Supra note 5, 142.

¹⁴⁰ Supra note 22, 185-191.

¹⁴¹ Supra note 80, 129.

¹⁴² Supra note 80, 63.

¹⁴³ Danish Act on Public and Private Limited Companies, 2009. https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf.

¹⁴⁴ Supra note 80, 215.

Prancūzijoje pripažįstama, kad lojalumo pareigą vadovas turi ir prieš akcininkus, todėl akcininkams taip pat pripažįstama teisė reikšti individualų ieškinį ir reikalauti žalos atlyginimo. Tačiau, kaip ir Kroatijoje, šiuo ieškiniu akcininkas gali pasinaudoti tik tuo atveju, jeigu jo patirta žala yra atskira nuo bendrovės patirtos žalos¹⁴⁵. Iš tikrųjų, toks reguliavimas suprantamas, nes priešingu atveju, t. y. jeigu akcininkui būtų suteikiama galimybė reikalauti žalos atlyginimo, kuri yra bendrovės patirtos žalos rezultatas, tokiu atveju akcininko reikalaujama atlyginti žala jau būtų išvestinė, o ne tiesioginė ir būtų pagrindas nebent išvestinio ieškinio pateikimui. Atkreiptinas dėmesys, jog Prancūzijoje prie individualaus akcininko ieškinio gali prisijungti ir kiti bendrovės akcininkai, kuriems taip pat buvo padaryta žala¹⁴⁶. Tokiu atveju, akcininkai gali suteikti teisę vienam iš jų atstovauti kitus akcininkus teisme, jeigu yra tenkinamos dvi sąlygos: pirma, kiekvienas akcininkas turi pateikti rašytinį įgaliojimą, kuriuo suteikia teisę kitam akcininkui atstovauti jį teisme nagrinėjant individualų ieškinį, ir antra, teikiant ieškinį turi būti nurodyta kiekvieno atstovaujamo akcininko vardas, pavardė, akcijų skaičius, adresas bei reikalaujamas žalos atlyginimo dydis¹⁴⁷. Taigi, skirtingai nei Belgijoje, kur akcininko individualus ieškinys galimas tik tuo atveju, jeigu žalą patyrė tik vienas konkretus akcininkas, ir jo patirta žala yra individuali bei nesusijusi su kitų akcininkų patirta žala, Prancūzijoje galimas ir kitų akcininkų prisijungimas prie individualaus ieškinio. Vadinasi, Prancūzijoje norint pateikti individualų ieškinį reikalaujam tik, kad akcininkų patirta žala nebūtų susijusi su bendrovės patirta žala, ir nėra reikalavimo, jog žala būtų atskira nuo kitų akcininkų galimai patirtos žalos. Prancūzijos teismai pripažįsta, kad akcininkai gali reikalauti žalos atlyginimo iš bendrovės vadovo ir tais atvejais, kai vadovas sąmoningai suklaidina mažuosius akcininkus dėl bendrovės įstatinio kapitalo sumažinimo priežasčių ir sąlygų, taip siekdamas nupirkti jų turimas akcijas mažesne kaina¹⁴⁸. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog Prancūzijoje akcijų vertės sumažėjimas dėl bendrovės vadovo netinkamo valdymo nėra pagrindas akcininkui reikšti individualų ieškinį ir tai nesąlygoja asmeninės akcininko žalos, taip pat, bendrovės lėšų ar aktyvų sumažėjimas nėra individuali akcininko žala¹⁴⁹. Šiais atvejais akcininko patiriama žala yra bendrovės patirtos žalos rezultatas ir akcininkas gali pasinaudoti nebent Prancūzijos komercinio kodekso¹⁵⁰ L.225-252 straipsnyje įtvirtintu išvestiniu ieškiniu.

Portugalijoje akcininkai taip pat gali pareikšti individualų ieškinį prieš bendrovės vadovą, jeigu jie patyrė tiesioginės žalos¹⁵¹. Šis akcininko ieškinys gali būti įgyvendinamas, jeigu yra

¹⁴⁵ Supra note 22, 187.

¹⁴⁶ James A. Fanto „The role of corporate law in French corporate governance,“ Cornell International Law Journal 31 (1998). <http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1416&context=cilj> .

¹⁴⁷ Supra note 80, 312.

¹⁴⁸ Ibid., 311.

¹⁴⁹ Supra note 80, 312.

¹⁵⁰ „Prancūzijos komercinis kodeksas“ (Code de commerce), 2006. <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations> .

¹⁵¹ Supra note 22, 190.

tenkinamos šios sąlygos¹⁵²: pirma, vadovas pažeidė teisės aktuose įtvirtintas akcininkų teises; ir antra, pagal Portugalijos bendrovių kodekso¹⁵³ 79 str., dėl tokio pažeidimo kilusi žala yra tiesioginė akcininko patirta žala. Taigi, pagal individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimo sąlygas Portugalijoje, individualaus akcininko ieškinio pavyzdžiu galėtų būti bendrovės vadovo padarytas akcininko teisės gauti dividendus pažeidimas. Ispanijos bendrovių įstatymas taip pat įtvirtina akcininko teisę reikalauti žalos atlyginimo iš bendrovės vadovo, jeigu pastarojo veiksmai sukėlė akcininkui tiesioginės žalos. Tiesa, tik tokiu atveju, jeigu akcininko patirta žala yra nesusijusi su bendrovės patirta žala¹⁵⁴. Graikijoje individualaus ieškinio įgyvendinimas iš esmės panašus. Tiesa, nors Graikijoje ir pripažįstama, kad bendrovės vadovas turi pareigas tik prieš pačią bendrovę, o ne jos akcininkus, ir pagal šią bendrąją taisyklę akcininkai negali kreiptis į teismą su individualiu ieškiniu, reikalaudami žalos atlyginimo tiesiogiai sau. Tačiau individualus akcininko ieškinys galimas Graikijoje, jeigu akcininkas patyrė tiesioginės žalos ir ji yra atskira nuo bendrovės patirtos žalos¹⁵⁵. Priešingai nei Ispanijoje ar Portugalijoje, Latvijoje nėra įtvirtintas individualus akcininko ieškinys, tačiau teoriškai akcininkas gali pasinaudoti ir individualiu ieškiniu reikalaujamas žalos atlyginimo iš bendrovės vadovo pagal civilinę teisę. Tačiau tokiu atveju, akcininkas turi įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas - patirtą žalą ir jos dydį, neteisėtus veiksmus, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos¹⁵⁶. Atkreiptinas dėmesys, jog Latvijoje kaip ir prieš tai aptartose valstybėse, individualus akcininko ieškinys galimas tik tada, jeigu akcininko patirta žala, vėlgi, yra atskira nuo bendrovės patirtos žalos,¹⁵⁷ t. y. akcininkas patiria tiesioginę žalą, kuri nėra bendrovei padarytos žalos rezultatas.

Aptartose valstybėse pagrindinis aspektas, susijęs su individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimu, yra tas, jog akcininkas gali reikalauti tik tokios žalos, kuri nėra niekaip susijusi su bendrovės patirta žala ir nėra bendrovės patirtos žalos rezultatas (išskyrus Belgiją, kurioje reikalaujama, tik kad akcininko patirta žala būtų nesusijusi su kitų akcininkų patirta žala). Šis aspektas suponuoja Jungtinėje Karalystėje 1982 m. *Prudential Assurance Co Ltd v. Newman Industries Ltd*¹⁵⁸ byloje suformuoto tiesioginės žalos (angl. *no reflective loss*) principo perėmimą ir įgyvendinimą minėtose valstybėse. Tačiau skirtingai nei Ispanijoje bei Portugalijoje, Jungtinės Karalystės bendrovių įstatymas nenumato atvejų, kada akcininkas gali pasinaudoti teise teikti individualų

¹⁵² Supra note 80, 695-696.

¹⁵³ „Commercial companies act of Portugal“. <http://www.cmvm.pt/en/Legislacao/LegislacaoComplementar/EmitentesOfertasInformacaoValoresMobiliarios/Pages/Commercial-Company-Act.aspx?v=> .

¹⁵⁴ Supra note 22, 191.

¹⁵⁵ Supra note 22, 188.

¹⁵⁶ Supra note 80, 512.

¹⁵⁷ Supra note 22, 189.

¹⁵⁸ Supra note 18.

ieškinį¹⁵⁹. Tačiau visgi tam tikromis sąlygomis Jungtinėje Karalystėje tokia akcininko teisė pripažįstama. Šios sąlygos buvo nustatytos *Johnson v. Gore Wood & Co* byloje, kurioje buvo detalizuotas tiesioginės žalos principas ir nustatyta, kad kai dėl pareigų bendrovei pažeidimo bendrovei padaroma žala ir akcininkas patiria asmeninės žalos, dėl specialios pareigos akcininkui pažeidimo ir akcininkui padaryta žala nėra susijusi su žala, padaryta bendrovei, tiek akcininkas, tiek bendrovė gali reikalauti žalos atlyginimo kiekvienas atskirai. Taigi, Jungtinėje Karalystėje pripažįstama, kad akcininkas individualiu ieškiniu gali pasinaudoti esant dvejoms sąlygoms: pirma, akcininkui žala padaryta dėl specialios pareigos jam pažeidimo, ir antra, akcininko patirta žala yra asmeninė ir atskira nuo bendrovės padarytos žalos. Atkreiptinas dėmesys, jog šios dvi sąlygos turi būti tenkinamos, priešingu atveju, akcininkas negali reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau¹⁶⁰. Tiesa, Jungtinės Karalystės teismų praktikoje yra ir išimčių tiesioginės žalos principui. Byloje *Giles v. Rhind*¹⁶¹ teismas netaikė tiesioginės žalos principo. Teismas tokį savo sprendimą motyvavo tuo, kad atsakovas savo neteisėtais veiksmais sunaikino bendrovės komercinę veiklą ir tai sąlygojo, jog bendrovė nebeturėjo lėšų kreiptis į teismą. Ieškovas šioje byloje buvo bendrovės akcininkas, kuris reikalavo atlyginti žalą dėl sumažėjusios akcijų vertės¹⁶². Teismas šioje byloje pasisakė, kad akcininkui turi būti suteikiama teisė reikalauti žalos atlyginimo dėl akcijų vertės sumažėjo, kurią sąlygojo atsakovo veiksmai, nes dalis šios žalos nebuvo susijusi su bendrovės patirta žala. Be to, net ir tuo atveju, kai akcininko patirta žala yra susijusi su bendrovės patirta žala, akcininkas turi teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo tiesiogiai sau, jeigu bendrovė neteikia ieškiniu, kad jai būtų atlyginta žala arba jeigu dėl atsakovo neteisėtų veiksmų bendrovė to negali padaryti¹⁶³. Tačiau visgi, daugumoje Europos valstybių individualus akcininko ieškinys galimas, bet tik tada, jeigu yra tenkinama sąlyga, kad akcininko patirta žala yra asmeninė ir nesusijusi su bendrovės patirta žala. Toks reikalavimas yra pagrįstas. Visų pirma dėl to, jog suteikiant akcininkui teisę reikalauti žalos atlyginimo, kuri nėra patirta tik akcininko, gali sąlygoti dvigubą naudą akcininkui¹⁶⁴. Nes pavyzdžiui, situacijoje kai bendrovei būtų atlyginama žala, padidėtų bendrovės turtas ir akcijų vertė, o tai reiškia ir atitinkamą naudą akcininkui. Jeigu žala būtų atlyginama dar ir akcininkui, tokiu atveju, akcininkas gautų naudą dėl akcijų vertės padidėjimo ir taip pat žalos atlyginimą tiesiogiai sau. Be to, tokiu atveju būtų sukelta ir dviguba našta vadovui, kuris dėl tų pačių neteisėtų veiksmų turėtų atlyginti žalą dvigubai – t. y. ir bendrovei ir akcininkui¹⁶⁵. Taigi, siekiant išvengti tokių situacijų, įtvirtintas

¹⁵⁹ Supra note 80, 887.

¹⁶⁰ Supra note 80, 887.

¹⁶¹ Supra note 15.

¹⁶² Supra note 15.

¹⁶³ Victor Joffe QC & James Mather „The vanishing exception?“ New law journal, 05 December 2008. <https://www.newlawjournal.co.uk/content/vanishing-exception-0>.

¹⁶⁴ Supra note 15.

¹⁶⁵ Supra note 15.

reikalavimas, kad akcininkas galėtų reikalauti tik tokios žalos, kuri yra asmeninė akcininko žala ir nėra bendrovės patirtos žalos rezultatas.

Apžvelgus Europos valstybėse esančias individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimo galimybes tikslinga aptarti ir kokias galimybes akcininkai turi pateikti individualų ieškinį Jungtinėse Amerikos Valstijose. JAV kaip ir Europoje pripažįstama, kad individualus akcininko ieškinys yra skirtas kompensuoti akcininkui jo asmeniškai patirtą žalą, kurios nepatyrė bendrovė¹⁶⁶. JAV teismai pripažįsta, jog akcininkas gali reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau tais atvejais, kai ieškinio pagrindas yra dėl akcininko balsavimo teisių pažeidimo arba kai ieškinys yra reiškiamas dėl teisės gauti dividendus pažeidimo ir kt¹⁶⁷. Taigi, kaip ir daugumoje Europos valstybių, JAV taip pat yra laikomasi nuostatos, kad akcininkas gali teikti individualų ieškinį, jeigu žala padaryta tik asmeniškai akcininkui, pažeidus akcininko teises. Atkreiptinas dėmesys, jog JAV akcininkai individualiu ieškiniu gali reikalauti žalos atlyginimo ir iš pačios bendrovės. Pavyzdžiui, byloje *Gentile v. Rossette*¹⁶⁸, Delavero valstijos Aukščiausias Teismas pripažino akcininko teisę reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau. Šioje byloje bendrovė siekdama apmokėti savo prisiimtus įsipareigojimus, šiuo atveju – vekselius, turėjo išleisti naujų akcijų. Direktorių taryba sukviėtė akcininkų susirinkimą, kuriame akcininkai nubalsavo padidinti akcijų skaičių nuo 10 mln. iki 60 mln., tačiau taryba neatskleidė priežasčių, dėl kurių tai turi būti daroma. Toks staigus išleidžiamų akcijų, kurių kaina buvo daug mažesnė nei objektyvi bei pagrįsta kaina, skaičiaus padidėjimas sąlygojo akcijų vertės sumažėjimą bei pagrindinio akcininko pasikeitimą¹⁶⁹. Taigi, akcininkai savo ieškinį grindė tuo, jog tokie veiksmai paveikė akcininkus tiesiogiai, nes naujų akcijų išleidimas sumažino turimų akcijų vertę bei balsavimo teisės įtaką¹⁷⁰. Teismas šioje byloje konstatavo, kad akcininko teisės balsuoti pažeidimas neigiamai veikia tik akcininkus, todėl smulkiesiems akcininkams buvo priteistas žalos atlyginimas¹⁷¹. Byloje *SFR Holdings v. Rice*¹⁷², akcininkai investavę į bendrovę daugiau 50 mln. dolerių, kreipėsi į teismą su individualiu ieškiniu dėl to, kad bendrovės valdymo organų nariai vėliau investavo bendrovės lėšas į nekilnojamo turto įmones, nepaisant to, jog akcininkams pastarieji užtikrino, kad į nekilnojamą turtą nebus investuojama. Teismas šioje situacijoje pripažino, jog buvo pagrindas reikšti individualų ieškinį, nes akcininkai investavo į bendrovės kapitalą dėl atsakovo pateiktos neteisingos ir iškraipytos informacijos, neatskleidžiant tikrųjų ketinimų – investuoti į

¹⁶⁶ Supra note 58, 219.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Supra note 58, 225.

¹⁶⁹ Supra note 58, 225.

¹⁷⁰ Supra note 58, 225.

¹⁷¹ Supra note 58, 225.

¹⁷² George Bundy Smith, Thomas J. Hall, „Shareholder claims: direct or derivative?“ New York Law Journal 21 August 2015. https://www.chadbourne.com/sites/default/files/publications/shareholderclaims_aug15.pdf.

nekilnojamąjį turtą¹⁷³. *Spillyards v. Abboud*¹⁷⁴ byloje bendrovės vadovai susitarė leisti kitai bendrovei nupirkti 5,7 mln. paprastųjų savo bendrovės akcijų. Be to, viena iš šio sandorio sąlygų buvo tai, kad įsigijusi bendrovės akcijas, perkančioji bendrovė turės balsuoti už vadovų pateiktus kandidatus į direktorių tarybą. Vienas iš bendrovės akcininkų pateikė individualų ieškinį, kurį grindė tuo, jog vadovai veikė viršydami savo įgaliojimus bei tokie vadovų veiksmai tiesiogiai paveikė akcininko balsavimo teises¹⁷⁵. Teismas šioje byloje konstatavo, kad akcininkas siekdamas pateikti individualų ieškinį turi įrodyti, kad buvo pažeista speciali pareiga prieš akcininką (*special injury*). Ir nors teismas pripažino, kad dėl bendrovės vadovų veiksmų, viršijant savo įgaliojimus, akcininko patiriama žala yra išvestinė, tačiau šiuo atveju teismas pripažino, kad tais atvejais, kai bendrovės vadovo veiksmai, viršijant įgaliojimus, pažeidė ir akcininkui garantuojamas teises, kaip pavyzdžiui, akcininko teisę balsuoti, tokiu atveju ir akcininkas gali reikalauti žalos atlyginimo individualiu ieškiniu¹⁷⁶. Tiesa, atkreiptinas dėmesys, jog Indianos valstijos Aukščiausiasis Teismas *Barth v. Barth* byloje priėmė išimtį iš taisyklės, suformuotos ankstesnėje *Sacks v. American Fletcher National Bank & Trust Co.*¹⁷⁷ byloje. *Sacks v. American Fletcher National Bank & Trust Co* byloje teismas konstatavo, kad akcininko individualus ieškinys galimas, jeigu buvo pažeista speciali pareiga prieš akcininką ir ši pareiga yra atskira ir nesusijusi su pareiga prieš bendrovę¹⁷⁸. Tuo tarpu *Barth v. Barth*¹⁷⁹ byloje, nors ir nebuvo nustatytas specialios pareigos akcininkui pažeidimas, teismas padarė išimtį ir pripažino akcininko teisę teikti individualų ieškinį. Indianos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad teismui paliekama diskrecijos teisė spręsti dėl atitinkamų veiksmų, kurie sudaro pagrindą išvestinio ieškinio pateikimui, traktavimo ir kaip pagrindu individualiam ieškiniui, tačiau tik tokiu atveju, jeigu bus galima užtikrinti bendrovės ir jos kreditorių interesus¹⁸⁰. *Tooley v. Donaldson, Lufkin, & Jenrette, Inc.* byloje teismas nustatė, jog individualus akcininko ieškinys galimas jeigu nustatoma, kad žala padaryta ieškinį teikiančiam akcininkui bei akcininko reikalaujama atlyginti žala nėra bendrovei padarytos žalos padarinys¹⁸¹. Taigi, atsižvelgiant į aptartas Jungtinėse Valstijose egzistuojančias individualių ieškinių pateikimo galimybes, matyti, jog JAV akcininkas turi teisę reikšti individualų ieškinį, jeigu pažeidžiamos išimtinai akcininkui garantuojamos teisės bei akcininko reikalaujama atlyginti žala nėra bendrovei padarytos žalos rezultatas.

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, matyti, jog aptartose valstybėse pagrindinė sąlyga, kuri turi būti tenkinama norint akcininkui pasinaudoti individualiu ieškiniu ir gauti žalos atlyginimą sau, yra

¹⁷³ Supra note 172.

¹⁷⁴ Supra note 58, 229.

¹⁷⁵ Supra note 58, 227.

¹⁷⁶ Supra note 58, 228.

¹⁷⁷ Supra note 58, 230.

¹⁷⁸ Supra note 58, 228.

¹⁷⁹ Supra note 58, 230.

¹⁸⁰ Supra note 58, 230.

¹⁸¹ Supra note 58, 223.

tai, jog akcininko patirta žala turi būti asmeninė ir negali būti susijusi su bendrovės patirta žala. Be to, daugumoje valstybių pripažįstama, kad akcininkas gali reikalauti tik tokios žalos, kuri kilo dėl specialios pareigos jam pažeidimo arba išimtinai dėl teisės aktuose, bendrovės įstatuose įtvirtintų akcininko teisių pažeidimo. Dažniausiai reikalaujama, kad būtent abu minėti aspektai būtų tenkinami, norint akcininkui pasinaudoti individualiu ieškiniu.

3.2 Vadovo civilinės atsakomybės sąlygų turinys akcininkui pareiškus individualų ieškinį Lietuvos Respublikoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹⁸² 30 str. įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą, jeigu jo teisės ar laisvės yra pažeistos. Asmens teisė kreiptis į teismą įtvirtinta ir kituose teisės aktuose. Pavyzdžiui, Civilinio proceso kodekso 5 str., kuriame įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą, kad būtų apginta jo pažeista ar ginčijama teisė. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹⁸³ 13 str. taip pat garantuoja asmeniui teisę į teisminę gynybą. Vadinasi, pagal bendruosius principus akcininkas taip pat gali kreiptis į teismą dėl savo pažeistų teisių gynimo. Ar akcininkas gali reikalauti žalos atlyginimo iš bendrovės vadovo, yra kitas klausimas. Žinoma, jog akcininkas gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo iš vadovo, tačiau ne kaip akcininkas ir ne iš bendrovės vadovo kaip tokio, bet tais atvejais kai akcininkui, kaip atskiram asmeniui žala kyla iš deliktinės atsakomybės dėl vadovo, kaip atskiro asmens, neteisėtų veiksmų. Trumpai tariant, kai akcininkas ir vadovas veikia ne kaip minėti subjektai, savaime suprantama, jog jų padaryta žala turėtų būti atlyginama. Tačiau klausimas, ar akcininkas, kaip bendrovės dalyvis, turi teisę reikalauti žalos atlyginimo iš vienasmenio bendrovės valdymo organo nario – vadovo. Kaip buvo minėta, teisės doktrinoje yra išskiriamas ir individualus akcininko ieškinys, kuris suteikia akcininkui kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo tiesiogiai sau. Tačiau šiuo metu Lietuvos teisės aktuose nėra įtvirtintas minėtas institutas. Lietuvoje pripažįstama, kad bendrovės vadovas pareigas turi išimtinai tik prieš bendrovę, todėl kyla klausimas, ar akcininkas gali teikti individualų ieškinį ir reikalauti žalos atlyginimo iš vadovo. Akivaizdu, jog toks ieškinys nėra uždraustas, tačiau, kita vertus, kyla klausimas, ar pateikus minėtą ieškinį akcininkui pavyktų įrodyti civilinės atsakomybės sąlygas.

Pripažįstama, kad juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė yra deliktinė¹⁸⁴. Taigi, norint pritaikyti bendrovės vadovui civilinę atsakomybę, būtina įrodyti visas civilinei atsakomybei kilti būtinas sąlygas – neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos bei kaltę (CK 6.246 – 6.249 str.). Atkreiptinas dėmesys, jog LAT yra

¹⁸² „Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

¹⁸³ „Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).

¹⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2011“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=066190eb-c820-4ece-ae6-8ec3645592de>.

pažymėjęs, kad „nustačius vadovo neteisėtus veiksmus, lėmusius žalos (nuostolių) atsiradimą, jo kaltė preziumuojama (CK 6.248 straipsnio 1 dalis), todėl ieškovas neprivalėtų įrodinėti, kad bendrovės vadovas kaltas. Paneigti šią prezumpciją, siekdamas išvengti atsakomybės, remdamasis kaltės nebuvimu, turėtų bendrovės vadovas¹⁸⁵“. Taigi, akcininkas norėdamas individualiu ieškiniu prisiteisti iš bendrovės vadovo žalos atlyginimą tiesiogiai sau, turėtų įrodyti vadovo neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį tarp vadovo neteisėtų veiksmų ir akcininkui kilusios žalos.

Civilinio kodekso 6.246 str. 1 d. įtvirtinta, jog civilinė atsakomybė atsiranda „neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai“. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad bendrovės vadovo neteisėti veiksmai gali pasireikšti kaip įstatyme įtvirtintų pareigų pažeidimas arba kaip fiduciarinių pareigų pažeidimas¹⁸⁶. Tačiau vadovo pareigos tiek pagal įstatymus, tiek ir fiduciarinės pareigos yra tik prieš bendrovę, o ne jos akcininkus. Civilinio kodekso 2.87 str. 1 d. įtvirtinta, kad juridinio asmens valdymo organo narys turi veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu. To paties straipsnio 7 d. nurodo, kad juridinio asmens valdymo organo narys nevykdantis arba netinkamai vykdamas savo pareigas privalo atlyginti padarytą žalą juridiniam asmeniui visiškai. Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 8 d. įtvirtinta nuostata, kad bendrovės „valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais“. Minėtos ABĮ 19 str. 8 d. bei CK 2.87 str. 1 d. galima suponuoti, jog vadovas turi atitinkamų pareigų ir prieš akcininką, o tai reikštų, jog bendrovės vadovo neteisėti veiksmai, akcininkui pateikus individualų ieškinį, galėtų pasireikšti tokių pareigų pažeidimu. Visgi, atsižvelgiant į CK 2.87 str. 7 d., kuriame numatyta, kad dėl vadovo pareigų nevykdymo žala atlyginama bendrovei, bei į Lietuvos teismų praktiką, kurioje pripažįstama¹⁸⁷, kad tiek CK 2.87 str., tiek ir ABĮ 19 str. 8 d. „įpareigoja bendrovės valdymo organus veikti išimtinai bendrovės interesais, t. y. užtikrinti stabilumą, efektyvumą, konkurencingumą jos, kaip rinkos dalyvio, veiklą“, matyti, jog bendrovės vadovas turi veikti išimtinai tik bendrovės interesais, o ne bendrovės ir akcininkų naudai, kaip tai numatyta ABĮ 19 str. 8 d. Vadinasi, bendrovės vadovas neturi jokių pareigų prieš akcininką, kurių pažeidimas galėtų būti viena iš vadovo civilinei atsakomybei kilti būtinų sąlygų – neteisėti veiksmai. Kyla pagrįstas klausimas, ar tokiu atveju įmanomas individualus akcininko ieškinys prieš bendrovės vadovą ir kaip tokiu atveju turėtų pasireikšti vadovo neteisėti veiksmai. Siekiant atsakyti į šį klausimą tikslinga atsižvelgti į tiesioginių bendrovės kreditorių ieškinių praktiką, kadangi mokios

¹⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=94d6fbc0-f55e-4410-abc7-91082f66b370> .

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7033e8f5-a444-4af2-970a-a97df44ff2d2> .

bendrovės vadovo pareigos kyja tik prieš bendrovę, o ne prieš kreditorius¹⁸⁸. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad „kreditorius gali pareikšti tiesioginį ieškinį bendrovės vadovams ir dalyviams, bet tik tokiu atveju, jeigu šie subjektai padarė tiesioginę žalą konkrečiam kreditoriui (CK 6.263 straipsnio pagrindu), o ne išvestinę žalą kreditoriams kaip interesų grupei dėl netinkamo valdymo ar dėl to, kad laiku neiškėlė bankroto bylos“¹⁸⁹. Be to, LAT yra pažymėjęs¹⁹⁰, kad „individualaus kreditoriaus ieškinio tenkinimui turi būti įrodytos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, kurios kreditoriaus pareikšto ieškinio atveju reiškia į konkretų kreditorių nukreiptų nesąžiningų veiksmų atlikimą ir būtent dėl tų veiksmų kreditoriui atsiradusią žalą, o ne bendro juridinio asmens nemokumo sukėlimą ar mokumo sumažėjimą, kuris vienodai paveikia tiek ieškinį pareiškusį kreditorių, tiek ir visus likusius juridinio asmens kreditorius“. LAT 2014 m. rugsėjo 12 d. priimtoje nutartyje Nr. 3K-3-389/2014¹⁹¹ pasisakė dėl vadovo civilinės atsakomybės sąlygų kreditoriui pareiškus tiesioginį ieškinį. Teismas pažymėjo, kad neteisėti veiksmai kreditoriaus atžvilgiu gali pasireikšti „kreditoriaus klaidinimu, apgaulingos informacijos teikimu bendrovei sudarant sutartį su konkrečiu kreditoriumi ar kitais į konkretų kreditorių nukreiptais nesąžiningais veiksmais“. Taigi, akcininko individualaus ieškinio atveju taip pat būtų galima remtis CK 6.263 str. Akcininkui pateikus individualų ieškinį ir reikalaujant žalos atlyginimo tiesiogiai sau, vadovo neteisėti veiksmai galėtų pasireikšti klaidingos arba apgaulingos informacijos apie bendrovę pateikimu akcininkui, dėl ko šis pardavė/nupirko akcijas už didesnę ar mažesnę nei atitinkamoje situacijoje turėtų būti akcijų kaina. Kitose valstybėse pripažįstama, kad akcininkas turi teisę reikšti individualų ieškinį tais atvejais, kai pažeidžiamos jam įstatymuose garantuojamos teisės. Tačiau tokiu atveju ganėtinai sunku įrodyti neteisėtus vadovo veiksmus akcininko atžvilgiu. Pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatymo 15 str. 1 d. 1 p. įtvirtinta akcininko teisė gauti dalį bendrovės pelno (dividendą). Tačiau sprendimas išmokėti akcininkams dividendus negali būti priimamas, jeigu bendrovė turi neįvykdytų prievolių, kurių vykdymo terminas yra suėjęs arba bendrovė veikė nuostolingai ir kt. (ABĮ 59 str. 6 d.). Taigi, atsižvelgiant į tai, gali būti priimamas sprendimas neišmokėti akcininkams dividendų, nes tarkim dėl vadovo priimtų sprendimų bendrovė veikė nuostolingai. Tačiau vadovo priimti sprendimai, dėl kurių bendrovė patyrė nuostolių, visų pirma, yra neteisėti nebent pačios bendrovės atžvilgiu. Be to, akcininko teisės gauti dividendą išmokėjimo pareiga yra bendrovės pareiga, o ne jos vienasmenio valdymo organo nario – bendrovės vadovo pareiga (ABĮ 60 str.). Svarbu pažymėti, jog akcininkui teisė reikalauti žalos atlyginimo iš bendrovės

¹⁸⁸ Agnė Tikniūtė „Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema“, *Jurisprudencija* 8, 110, 2008. 58.

¹⁸⁹ „Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“, supra note 95, 25.

¹⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=3d38e7d3-f651-4092-a749-01676a315222>.

¹⁹¹ Ibid.

vadovo turėtų būti suteikiama tik tais atvejais, kai vadovas į konkretų akcininką nukreipia savo neteisėtus veiksmus. Kaip jau buvo pažymėta, bendrovės vadovo pareigos yra veikti išimtinai bendrovės interesais ir pripažįstama, kad akcininkams vadovas neturi pareigų. Todėl akcininkams turi būti suteikiama teisė į žalos atlyginimą tik dėl tokių vadovo neteisėtų veiksmų, kuriais žala padaroma visų pirma, akcininkui, o ne bendrovei. T. y. jeigu vadovo neteisėti veiksmai sąlygoja žalą bendrovei, ir akcininkas dėl tokių neteisėtų veiksmų nukenčia tik netiesiogiai, tokiu atveju akcininkas neturėtų teisės reikšti individualų ieškinį dėl žalos atlyginimo sau. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog akcininkui pareiškus individualų ieškinį vadovo neteisėti veiksmai galėtų būti nebent melagingos informacijos apie bendrovę pateikimas akcininkui, kurią žinodamas akcininkas būtų pardavęs akcijas, o delsimas tai padaryti sumažino jų vertę. Arba atvirksčiai, jeigu bendrovės vadovas pateikia klaidingą arba melagingą informaciją ir dėl to akcininkas įsigyja/parduoda bendrovės akcijas didesne/mažesne nei turėtų būti akcijų kaina.

Kita vadovo civilinei atsakomybei kilti būtina sąlyga yra žala. Civilinio kodekso 6.249 str. 1 d. nurodyta, kad „žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų“. Akcininkas investuoja į bendrovės kapitalą savo lėšas, turėdamas tikslą gauti iš to finansinės naudos, kuri bendrovėse paprastai pasireiškia dividendo forma arba kapitalo prieaugiu, perleidžiant akcijas. Tačiau nepaneigiama ir tai, jog akcininkui svarbu ne tik gauti finansinės naudos, tačiau apskritai išsaugoti savo investicijas. Lietuvos teismų praktikoje¹⁹² pripažįstama, kad „žala yra nukentėjusio asmens turtiniai ir kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis“. Taigi, teoriškai akcininko patiriama žala galėtų būti akcijų vertės sumažėjimas ar kitokie finansiniai nuostoliai, kurie kilo dėl bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų. Visgi, reiktų pabrėžti, jog akcininkui turėtų būti atlyginama tik tokia žala, kurią jis asmeniškai ir tiesiogiai patyrė ir kuri nėra bendrovei padarytos žalos rezultatas, nes tokiu atveju akcininkas patiria tik netiesioginę žalą. Kalbant apie akcininko individualiu ieškiniu reikalaujamą atlyginti žalą iš bendrovės vadovo, svarbu, kad vadovui netektų dviguba našta dėl žalos atlyginimo, kilusios dėl tų pačių neteisėtų veiksmų. T. y. turi būti užkirstas kelias tokiems atvejams, kai bendrovės vadovas savo neteisėtais veiksmais padaro žalos bendrovei bei nors netiesiogiai ir akcininkui. Tokiu atveju, jeigu būtų pripažįstama, jog bendrovės vadovas turi atlyginti žalą ne tik bendrovei bet ir akcininkui, vadovui tektų už savo neteisėtus veiksmus atsakyti du kartus. Kaip jau buvo minėta anksčiau, priteisus žalos atlyginimą bendrovei, padidėja bendrovės turtas, o tuo pačiu ir akcijų vertė, kas reiškia ir atitinkamą naudą akcininkui. Atlyginus žalą ir akcininkui atskirai, šis gautų dvigubą naudą, o tai nebūtų teisinga. Todėl manytina, kad individualiu ieškiniu akcininkas gali reikalauti tik tokios žalos atlyginimo, kuri yra visiškai

¹⁹²„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2008,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=5f920aba-1a73-4424-9752-f5269ff336d8> .

asmeninė akcininko žala ir kuri negalėtų būti pašalinama atlyginus žalą bendrovei. Taigi, šioje vietoje paminėtinas tiesioginės žalos principas (angl. *no reflective loss*) priimtas daugelyje valstybių (žr. 3.1.), kuris Lietuvoje taip pat turėtų būti taikomas akcininkui reikalaujant žalos atlyginimo tiesiogiai sau iš bendrovės vadovo.

Sekanti būtina civilinės atsakomybės sąlyga yra priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos. CK 6.247 str. įtvirtinta, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu.“ Taigi, akcininkas galėtų reikalauti tik tokios žalos, kuri kilo būtent vadovo neteisėtų veiksmų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad priežastinis ryšys apima du aspektus – turi būti įrodytas faktinis ir teisinis priežastinis ryšys¹⁹³. Nustatant faktinį priežastinį ryšį, „sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo“¹⁹⁴. Nustatant teisinį priežastinį ryšį, turi būti vertinama, „ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo“. Taigi, siekiant nustatyti, - ar egzistuoja teisinis priežastinis ryšys, reikia „įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą“¹⁹⁵. Iš tiesų, akcininkui teikiant individualų ieškinį gali būti sunku įrodyti priežastinį ryšį tarp jam padarytos žalos ir bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų. Kaip jau buvo aptarta, bendrovės vadovo neteisėti veiksmai akcininko individualaus ieškinio atveju galėtų pasireikšti kaip melagingos informacijos apie bendrovę pateikimas akcininkui, kurią žinodamas akcininkas būtų pardavęs akcijas, o delsimas tai padaryti sumažino jų vertę. Taigi, šioje situacijoje, nustatant faktinį priežastinį ryšį reikėtų atsakyti į klausimą, ar akcijų vertė būtų sumažėjusi, jeigu vadovas nebūtų pateikęs klaidingos informacijos akcininkui? Iš tiesų, akivaizdu, jog bendrovės akcijų vertė nemažėja vien nuo fakto, kad vadovas nepateikia arba pateikia melagingą informaciją akcininkui. Atkreiptinas dėmesys, jog individualaus akcininko ieškinio institutas visgi buvo įtvirtintas Lietuvoje (2000 m. liepos 13 d. Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos, galiojusios nuo 2001 m. liepos 1 d. iki 2004 m. sausio 1 d., 20 str. 1 d. 3 p., buvo įtvirtinta nuostata, kad „vienas ar keli akcininkai be atskiro įgaliojimo turi teisę reikalauti akcininkams padarytos žalos atlyginimo“. Tos pačios redakcijos ABĮ 38 str. 12 d., buvo nurodyta : „Jei administracijos vadovas ar jo pavaduotojas sudarė sandorį viršydamas savo kompetenciją, normalią ūkinę riziką ar atliko kitus neteisėtus

¹⁹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprensimupaieska/tekstas.aspx?id=809de2b5-fb41-46a6-936d-aca018991bce> .

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Op. cit.

veiksmus ir tuo bendrovei padarė žalos (įskaitant ir negautą pelną) arba dėl to šie asmenys gauna tiesioginės ar netiesioginės naudos bendrovės ar jos akcininkų sąskaita, bendrovė ir bendrovės akcininkas ar akcininkai turi teisę teismine tvarka reikalauti atlyginti dėl tokio sandorio arba tokių veiksmų patirtą žalą (įskaitant ir negautą pelną)). Kalbant apie priežastinį ryšį individualaus akcininko ieškinio kontekste paminėtina Lietuvos Apeliacinio teismo 2010 m. vasario 25 d. nutartis¹⁹⁶, kurioje bendrovės akcininkai reikalavo žalos atlyginimo tiesiogiai sau iš kitų bendrovės akcininkų. Dėl neracionalaus ir aplaidaus AB „Gubernija“ valdymo nuo 2007 m. kovo 21 d. bendrovės 1 akcijos kaina viešojoje vertybinių popierių rinkoje krito nuo 1,07 Lt iki 0,73 Lt, todėl ieškovai patyrė 1 691 302 Lt nuostolį. Tačiau teismas šioje byloje netenkino akcininkų reikalavimo, motyvuodamas tuo, kad „ieškovai nenurodė ir nepateikė jokių argumentų ir įrodymų, pagrindžiančių priežastinį ryšį tarp atsakovų veiksmų ir akcijų vertės sumažėjimo. Neįrodžius visų civilinei atsakomybei kilti sąlygų, ieškinyje dėl nuostolių, kildinamų iš akcijų vertės vertybinių popierių biržoje tam tikrais laikotarpiais sumažėjimo, atlyginimo priteisimo negali būti patenkintas, todėl pirmosios instancijos teismo sprendimas šioje dalyje laikytinas pagrįstu ir teisėtu, o apeliacinio skundo argumentai jo nepaneigia“. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog šioje byloje akcininkai reikalavo žalos atlyginimo dėl akcijų vertės sumažėjimo ne iš bendrovės valdymo organų narių, tačiau iš kitų akcininkų. Todėl nėra aiški teismo pozicija tokiu atveju, jeigu akcininkai būtų reikalavę žalos atlyginimo iš valdymo organų narių. Tačiau visgi manytina, jog ir pripažinus, kad dėl bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų sumažėjo bendrovės akcijų vertė, visgi sudėtinga įrodyti priežastinį ryšį, o be to, svarbiausias aspektas, jog tokia žala galėtų būti panaikinta atlyginus bendrovei žalą. Kita vertus, jeigu akcininkas dėl klaidingos ar melagingos informacijos įsigyja bendrovės akcijų už daug didesnę kainą, nei ji turėtų būti, tokiu atveju, siekiant nustatyti faktinį priežastinį ryšį, reiktų atsakyti į klausimą, ar akcininkas būtų įsigijęs bendrovės akcijas už žinomai pernelyg didelę kainą, jeigu bendrovės vadovas nebūtų pateikęs melagingos informacijos? Šioje situacijoje jau būtų galima nustatyti faktinį priežastinį ryšį, nes savaime aišku, kad akcininkas žinodamas realią situaciją ir teisingą informaciją nebūtų įsigijęs bendrovės akcijų. Teisinis priežastinis ryšys šiuo atveju taip pat galėtų būti įrodomas, nes jeigu bendrovės vadovas elgtųsi sąžiningai, kaip protingas ir apdairus asmuo, jis neteiktų melagingos informacijos akcininkui. Iš tiesų, priežastinio ryšio pagrindimas gali sukelti problemų, tačiau visgi kai kuriais atvejais tai galima padaryti.

Paskutinė civilinės atsakomybės sąlyga yra kaltė. Civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės (CK 6.248 str.). Kalbant apie bendrovės vadovo civilinę atsakomybę, vadovo kaltė yra preziumuojama (CK 6.248 straipsnio 1 dalis), todėl ieškovas neturi įrodinėti, kad

¹⁹⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-121/2010,“ <http://eteismai.lt/byla/228024953369717/2A-121/2010>.

bendrovės vadovas kaltas, o paneigti šią prezumpciją, turi atsakovas¹⁹⁷. Apie vadovo veiksmų neteisėtumą ir kaltę sprendžiama pagal tai, ar vadovas laikėsi bendrųjų (CK 2.87 straipsnis) ir specialiųjų teisės normų, reglamentuojančių jo pareigas atliekant valdymo organo ar jo nario pareigas valdant įmonę¹⁹⁸. Kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu, o vertinant bendrovės vadovo veiksmus kaltės forma priklauso nuo to, kokius neteisėtus veiksmus atliko valdymo organo narys, ir atsižvelgiant į tai gali skirtis jo kaltės forma¹⁹⁹. Teismų praktikoje pripažįstama, kad bendrovės vadovo kaltė pažeidus fiduciarines pareigas pasireiškia dideliu neatsargumu arba tyčia²⁰⁰, taip pat vertinant vadovo veiksmų teisėtumą taikant verslo sprendimų priėmimo taisyklę kaltė gali pasireikšti tyčia arba dideliu neatsargumu²⁰¹. Tuo tarpu kai pažeidžiama įstatyme įtvirtinta pareiga, vadovo civilinė atsakomybė atsiranda esant paprastam neatsargumui²⁰². Tačiau vertinant bendrovės vadovo kaltę individualaus akcininko ieškinio kontekste, manytina, jog vadovo kaltė galėtų pasireikšti tik tyčia arba dideliu neatsargumu. Sunku įsivaizduoti situaciją, kai bendrovės vadovas, neturėdamas pareigų prieš akcininkus, galėtų paprastu neatsargumu padaryti akcininkui žalos. Šiuo atveju vėlgi tikslinga atsižvelgti į teismų praktiką dėl kreditoriaus tiesioginių ieškinių. Bendrovės vadovo civilinė atsakomybė prieš kreditorius gali pasireikšti tik dėl didelės kaltės ar didelio neatsargumo, t. y. „tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas atsakovo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės-komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindu atsirasti įmonės vadovo civilinei atsakomybei CK 6.263 straipsnio pagrindu“²⁰³. Taigi, remiantis tuo, manytina, kad bendrovės vadovo civilinė atsakomybė prieš akcininką pareiškusį individualų ieškinį, turėtų kilti tik esant vadovo tyčiniams arba dėl didelio neatsargumo atliktiems veiksams, nukreiptiems prieš konkretų akcininką. Tokia pozicija paaiškinama tuo, kad jeigu vadovo civilinė atsakomybė prieš akcininką galėtų kilti ir dėl paprasto neatsargumo, tokiu atveju niekas nenorėtų apskritai eiti vadovo pareigų, nes paprasčiausiai ant vadovo pečių kristų pernelyg didelė atsakomybė. Todėl siekiant to išvengti, akcininkui pareiškus individualų ieškinį, turėtų būti pripažįstama, kad atsakomybė gali kilti tik dėl tyčinių neteisėtų veiksmų arba dėl didelio neatsargumo.

¹⁹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016,“ <http://eteismai.lt/byla/26320667516847/3K-3-298-701/2016>.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Supra note 189, 62.

²⁰⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012,“ <http://eteismai.lt/byla/279188946780358/3K-3-19/2012>.

²⁰¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015,“ <http://eteismai.lt/byla/201021538244525/3K-3-331-695/2015>.

²⁰² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014,“ <http://eteismai.lt/byla/88450820426005/3K-3-453/2014>.

²⁰³ Supra note 200.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, jog nors ir Lietuvos teisės aktuose nėra įtvirtintas individualus akcininko ieškinio institutas, tačiau akcininkas gali įgyvendinti savo teisę į žalos atlyginimą CK 6.263 str. pagrindu. Tačiau, tai padaryti akcininkas turėtų teisę tik, jeigu įrodytų visas būtinas civilinės atsakomybės sąlygas. Neteisėti bendrovės vadovo veiksmai turėtų būti nukreipti į konkretų akcininką, be to, tokie veiksmai turėtų būti padaryti tyčia arba dėl didelio neatsargumo. Taip pat, sektinas kitų valstybių pavyzdys, kuriose pripažįstama, kad akcininkas gali reikalauti tik tokios žalos, kuri yra visiškai asmeninė akcininko žala ir nėra susijusi su bendrovei padaryta žala ar nėra bendrovei padarytos žalos rezultatas. Manytina, jog akcininkui turi būti užtikrinama teisė į žalos atlyginimą ir iš bendrovės vadovo, jeigu būtų tenkinamos aptartos sąlygos.

3.3 Neigiamas požiūris į individualų akcininko ieškinį

Nors kai kuriose Europos valstybėse ir Jungtinėse Amerikos Valstijose pripažįstamas individualus akcininko ieškinys, tačiau visgi yra ir valstybių, kuriose akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau nėra įtvirtinta, arba yra ribojama. Pavyzdžiui, Čekijoje, Lenkijoje, Slovakijoje individualus akcininko ieškinys nėra galimas²⁰⁴. Kai kurių autorių nuomone, pripažinus akcininko teisę reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau, kyla grėsmė, jog bendrovės vadovo atsakomybė bei akcininko gaunama nauda būtų dviguba²⁰⁵. L. Mikalonienės²⁰⁶ teigimu, pripažinus akcininko teisę reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau iš valdymo organų narių, pastarųjų „turtinė atsakomybė galėtų būti dviguba, t. y. kaip bendrovės ir visų akcininkų reikalaujamos žalos suma“. Iš tikrųjų, kaip jau ir buvo aptarta, tokia situacija reali, kai bendrovės vadovas savo neteisėtais veiksmais padaro žalą bendrovei bei nors ir netiesiogiai - akcininkui ir būtų pripažįstama akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo. Tokiu atveju, jeigu būtų pripažįstama, jog bendrovės vadovas turi atlyginti žalą ne tik bendrovei bet ir akcininkui, vadovui tektų už savo neteisėtus veiksmus atsakyti du kartus. Priteisus žalos atlyginimą bendrovei, padidėja bendrovės turtas, o tuo pačiu ir akcijų vertė, kas reiškia ir atitinkamą naudą akcininkui. Atlyginus žalą ir akcininkui atskirai, šis gautų dvigubą naudą, o tai nebūtų teisinga. Be to, jeigu būtų pripažįstama akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo, kai žala tais pačiais veiksmais padaroma ir bendrovei, tai galėtų pažeisti ir kreditorių interesus²⁰⁷. Be to, sekdami akcininkų pavyzdžiu, ieškinius dėl tokios žalos atlyginimo galėtų pradėti reikšti ir bendrovės kreditoriai²⁰⁸, o tai sąlygotų jau ne dvigubą, o trigubą ar dar didesnę vadovo atsakomybę. Be to, valdymo organų nariai, atlyginę išvestinę žalą akcininkams tiesiogiai, gali būti finansiškai nepajėgūs atlyginti žalą bendrovei, taigi akcininkas gautų naudos bendrovės ir jos kreditorių

²⁰⁴ Supra note 22, 185-191.

²⁰⁵ Supra note 15.

²⁰⁶ Supra note 25, 117.

²⁰⁷ David Gaukrodger Investment treaties as corporate law: Shareholder claims and issues of consistency, OECD working papers on international investment, 3, 2013, 44. http://www.oecd.org/corporate/WP-2013_3.pdf.

²⁰⁸ Ibid.

sąskaita²⁰⁹. Kad būtų galima išvengti tokių situacijų ir buvo priimtas tiesioginės žalos principas (angl. *no reflective loss*), kuriuo remiantis akcininkui gali būti atlyginama tik jo tiesiogiai patirta žala, kuri yra atskira nuo bendrovės patirtos žalos. Todėl nebelieka pavojaus, kad bendrovės vadovas padarytą žalą turės atlyginti dvigubai.

Dar vienas aspektas, kuriuo remiantis akcininkams neturėtų būti priteisiama žala tiesiogiai yra tas, kad būtų sudėtinga užtikrinti akcininkų lygiateisiškumo principą. L. Mikalonienės teigimu „neteisėtais bendrovės valdymo organų narių veiksmais padarius žalos bendrovei, sumažėja bendrovės turtas, ir žalos padaroma visiems akcininkams kolektyviai“ ir „kiekvieno akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo išimtinai sau tiesiogiai būtų suteikiama bendrovės ir kitų akcininkų sąskaita“²¹⁰. Tačiau šiuo aspektu pažymėtina, jog akcininko individualus ieškinys galimas tais atvejais, kai bendrovės vadovo neteisėti veiksmai yra nukreipti į konkretų akcininką, o kai kuriose valstybėse net viena iš individualaus akcininko ieškinio sąlygų yra ta, kad gali būti atlyginama tik tokia žala, kurią patyrė vienas konkretus akcininkas ir tokia žala nėra susijusi su kitų akcininkų galimai patirta žala. Individualaus akcininko ieškinio esmė ir yra ta, jog akcininkui būtų suteikta teisė į žalos atlyginimą, kurią jis tiesiogiai patyrė. Kaip jau buvo minėta, akcininkui gali būti atlyginama tik tokia žala, kuri nėra bendrovės patirtos žalos rezultatas. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas, o būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas²¹¹. Todėl šioje vietoje akcininkų lygiateisiškumo principas netaikytinas, nes kiekvienas asmuo turi teisę į žalos atlyginimą. Ir jeigu akcininkui vadovo tyčiniiais ar dėl didelio neatsargumo atliktais neteisėtais veiksmais padaroma žala, kuri nėra bendrovės patirtos žalos rezultatas, jam turi būti suteikiama teisė gauti žalos atlyginimą.

Dar vienas aspektas, kuriuo grindžiamas individualaus akcininko ieškinio negalimumas, yra tas, kad nesuteikiant akcininkui teisės reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau, „išvengiama galimų skirtingų teismų sprendimų pagal skirtingų subjektų ieškinius dėl tų pačių veiksmų ir gausaus bylinėjimosi, o visų skirtingų asmenų interesai užtikrinami žalos atlyginimo bendrovei mechanizmu“²¹². G. Jakuntavičiūtės teigimu, individualaus ieškinio instituto įtvirtinimas teisės normose turėtų daugiau neigiamų, nei teigiamų pasekmių²¹³. „Viena vertus, akcininkams būtų suteikta didesnė jų teisių apsauga, tačiau, kita vertus, valdymo organų narių atsakomybės ribų praplėtimas sumažintų asmenų, norinčių eiti valdymo organų narių pareigas, ratą“. Tačiau, vėlgi,

²⁰⁹ Supra note 25, 117.

²¹⁰ Supra note 25, 117.

²¹¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 str. 3 d. ir 7 str. 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content> .

²¹² Supra note 4, 178.

²¹³ Supra note 5, 142.

kadangi akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau siejama su sąlygomis, kad akcininko patirta žala yra nesusijusi su bendrovės patirta žala, žala padaroma vadovo tyčiniaus ar dėl didelio neatsargumo padarytais neteisėtais veiksmais, nukreiptais į konkretų asmenį, tai argumentas, kad vadovo civilinės atsakomybės ribų praplėtimas sumažins asmenų, norinčių eiti valdymo organų narių pareigas, ratą nenusveria akcininko kaip asmens konstitucinės teisės į žalos atlyginimą. Autorės nuomone, neigiami individualaus akcininko ieškinio ypatumai nepersveria akcininko teisės į individualų ieškinį. Vien tik žalos atlyginimo bendrovei mechanizmas neužtikrintų akcininko interesų, nes akcininko patirta žala nesusijusi su bendrovės patirta žala ir atlyginus bendrovei padarytą žalą, akcininko interesai tokiu būdu nebūtų apginti. Be to, bendrovės vadovas gali pats apsisaugoti nuo gausaus bylinėjimosi dėl individualių akcininkų ieškinių tyčia nedarydamas jiems žalos bei veikdamas protingai ir rūpestingai. Taigi, jeigu bendrovės vadovas veiks tinkamai ir savo tyčiniaus veiksmais nepadarys akcininkui žalos, tokiu atveju vadovo civilinės atsakomybės praplėtimas nesukels neigiamų padarinių.

IŠVADOS

1. Išvestiniu akcininko ieškiniu laikomas toks ieškinys, kurį akcininkas, bendrovės vardu, teikia teismui, reikalaujantis žalos atlyginimo bendrovei, kuri susidarė dėl bendrovės valdymo organų narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Tuo tarpu individualus akcininko ieškinys yra toks ieškinys, kurį teismui teikia akcininkas savo vardu, reikalaujantis žalos, kuri buvo padaryta vadovo neteisėtais veiksmais, nukreiptais į konkretų akcininką ir kuri nėra susieta su bendrovės patirta žala, atlyginimo iš bendrovės vadovo tiesiogiai sau. Netinkamas šių ieškinių atribojimas sąlygoja žalos atlyginimą ne tam subjektui, kuris realiai patyrė žalos. O taip pat neteisingai atskyrus šiuos ieškinius akcininkai gali išvengti reikalavimų, keliamų akcininkams, teikiantiems išvestinį ieškinį.

2. Daugumoje Europos valstybių, o taip pat ir Jungtinėse Amerikos Valstijose yra įtvirtinti apribojimai akcininkams, siekiantiems pateikti išvestinį ieškinį. Pagrindinis tokių ribojimų tikslas yra apsaugoti tiek pačią bendrovę nuo pernelyg didelio bylinėjimosi skaičiaus, tiek ir bendrovės vadovus nuo nepagrįstų ieškinių. Iš esmės, tokie ribojimai iš tikrųjų gali padėti pasiekti šio tikslo, tačiau neabejotinai turi būti randamas balansas tarp atitinkamo ribojimo ir akcininkų teisių. Toks reikalavimas kaip nustatyto minimalaus akcijų skaičiaus turėjimas gali pažeisti smulkiųjų akcininkų interesus, nes tokiu apribojimu jiems yra užkertamas kelias pareikšti išvestinį ieškinį apskritai.

3. Lietuvoje esantis išvestinio ieškinio teisinis reguliavimas turi nemažai trūkumų. Išvestinio ieškinio institutui skirtas tik vienas Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p., kuriuo iš esmės akcininkui yra tik suteikiama teisė į išvestinį ieškinį. Tačiau Lietuvos teisinis reguliavimas išvestinio akcininko ieškinio atžvilgiu yra neišsamus tiek materialinėje, tiek ir procesinėje teisėje, ir tai sąlygoja netinkamą akcininko teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimą, o taip pat ir vadovo civilinės atsakomybės realizavimas išvestiniu ieškiniu nėra tinkamai užtikrinamas. Taigi, norint užtikrinti tinkamą akcininkų teisės į išvestinį ieškinį įgyvendinimą bei vadovo civilinės atsakomybės realizavimą, būtina pašalinti aptartas teisinio reglamentavimo spragas. Įstatymuose turi būti aiškiai įtvirtinta akcininko bei bendrovės procesinė padėtis, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo taisyklės akcininkui pareiškus išvestinį ieškinį. Tik pašalinus teisinio reglamentavimo spragas bus galima tinkamai įgyvendinti akcininko teisę į išvestinį ieškinį ir užtikrinti efektyvų vadovo civilinės atsakomybės realizavimą.

4. Išvestinis akcininko ieškinys kaip akcininko teisių gynimo būdas bei vadovo civilinės atsakomybės realizavimo mechanizmas tiek ir Europos valstybėse, tiek ir Lietuvoje pasirenkamas gana retai. Viso to priežastys yra tai, kad nėra pakankamai aiški išvestinio akcininko ieškinio pateikimo procedūra, visa nauda, t. y. žalos atlyginimas, gaunamas išvestinio ieškinio sėkmės atveju, tenka bendrovei, o ne ieškinį pateikusiam akcininkui. Be to, visos išlaidos, susijusios su išvestinio ieškinio pateikimu ir įgyvendinimu, tenka akcininkui.

5. Pagrindinė sąlyga, kuri turi būti tenkinama norint akcininkui pasinaudoti individualiu ieškiniu ir gauti žalos atlyginimą tiesiogiai sau, yra ta, jog akcininko patirta žala turi būti asmeninė ir negali būti susijusi su bendrovės patirta žala. Skirtingose valstybėse individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimas pasižymi kiek skirtinga specifika, tačiau daugumoje valstybių pripažįstama, kad akcininkas gali reikalauti tik tokios žalos, kuri kilo dėl specialios pareigos jam pažeidimo arba išimtinai dėl teisės aktuose, bendrovės įstatuose įtvirtintų akcininko teisių pažeidimo. Dažniausiai, reikalaujama, kad būtent abu minėti aspektai būtų tenkinami norint akcininkui pasinaudoti individualiu ieškiniu.

6. Nors pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus bei susiformavusią teismų praktiką pripažįstama, kad bendrovės vadovas prieš akcininką neturi jokių konkrečių pareigų ir turi veikti išimtinai tik bendrovės interesais, visgi Lietuvoje akcininkas turi teisę reikalauti žalos atlyginimo iš bendrovės vadovo, jeigu akcininkas asmeniškai patyrė žalos ir ji atsirado dėl vadovo neteisėtų veiksmų. Akcininkas gali ginti savo teises individualiu ieškiniu pagal CK 6.263 str., jeigu įrodo visas civilinės atsakomybės sąlygas. Pažymėtina, kad akcininko individualus ieškinys Lietuvoje galimas tik tada, jeigu bendrovės vadovo tyčiniai ar dėl didelio neatsargumo atlikti neteisėti veiksmai nukreipiami į konkretų akcininką ir taip padaroma žala akcininkui, kuri nėra bendrovei padarytos žalos rezultatas. Visgi, įstatyme turėtų būti numatyta akcininko teisė į individualų ieškinį, o tinkamam individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimui teismų praktikoje turėtų būti suformuotos aiškesnės šio ieškinio įgyvendinimo taisyklės.

7. Individualaus akcininko ieškinio pripažinimas nesukels neigiamų pasekmių nei kitų akcininkų, nei bendrovės kreditorių, nei bendrovės vadovų atžvilgiu, kadangi akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai sau siejama su sąlygomis, kad akcininko patirta žala yra nesusijusi su bendrovės patirta žala, žala padaroma vadovo tyčiniaus ar dėl didelio neatsargumo padarytais neteisėtais veiksmais, nukreiptais į konkretų asmenį. Ir jeigu akcininkui vadovo tyčiniaus neteisėtais veiksmais padaroma žala, kuri nėra bendrovės patirtos žalos rezultatas, jam turi būti suteikiama teisė gauti žalos atlyginimą. Priešingu atveju būtų pažeistas konstitucinis principas, kad kiekvienas asmuo turi teisę į žalos atlyginimą.

PASIŪLYMAI

1. Siūloma papildyti Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 1 d. 5 p., nurodant, jog akcininkai „turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo, valdybos narių ar stebėtojų tarybos narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo“.

2. Siūloma Akcinių bendrovių įstatyme aiškiai įtvirtinti nuostatą, kad akcininkas išvestiniu ieškiniu gali reikalauti atlyginti žalą tiek iš esamo bendrovės vadovo, tiek ir iš buvusių vadovų, o taip pat ir tais atvejais, kai bendrovės valdymas yra laikinai patikėtas trečiajam asmeniui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas.“ *Valstybės žinios* 64, 1914 (2000).
2. „Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).
3. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas.“ *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).
4. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).
5. „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymas“ *Valstybės žinios* 55, 1940 (2001).
6. „Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
7. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymas Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo,“ *Valstybės žinios* 1R-77 (2015).

Užsienio valstybių teisės aktai

8. „Jungtinės Karalystės Bendrovių įstatymas“ (angl. Companies Act) 2006. http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf .
9. „Portugalijos komercinių bendrovių įstatymas“ („Commercial companies act of Portugal“). <http://www.cmvm.pt/en/Legislacao/LegislacaoComplementar/EmitentesOfertasInformcaoValoresMobiliarios/Pages/Commercial-Company-Act.aspx?v=> .
10. „Prancūzijos komercinis kodeksas“ (Code de commerce), 2006. <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations> .

Specialioji literatūra

11. Abramavičius, Armanas, ir Valentinas Mikelėnas. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999.
12. Bakanas ir kt. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga.“ Vilnius : Justitia, 2002.
13. Beuerle, Carsten Gerner, Paech, Philipp, Schuster, Edmund Philipp. *Annex to study on directors' duties and liability*. Prepared for the European Commission DG Markt. Department of law, London School of Economics, 2013. http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf .

14. Beuerle, Carsten Gerner, Paech, Philipp, Schuster, Edmund Philipp. *Study on directors' duties and liability*. Prepared for the European Commission DG Markt. Department of law, London School of Economics, 2013. http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-analysis_en.pdf .
15. Chivers, David, Shaw, Ben, „*The law of majority shareholder power*“, Oxford university press, 2008.
16. De Jong, Bas J. „Shareholders' claims for reflective loss : a comparative legal analysis.“ *European Business Organization Law Review* 1 (2013). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1939755 .
17. Fanto James A. „The role of corporate law in French corporate governance,“ *Cornell International Law Journal* 31 (1998). <http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1416&context=cilj>.
18. Gaukrodger, David. „Investment treaties and shareholder claims for reflective loss : insights from advanced systems of corporate law.“ *OECD Working papers on International Investment* 2 (2014). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2544869 .
19. Gelter, Martin. „Why do shareholder derivative suits remain rare in continental Europe?“ *Brooklyn Journal of International Law* 3 (2012). <https://ssrn.com/abstract=2000814> .
20. Jakuntavičiūtė, Gintarė. „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė.“ Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012.
21. Joffe Victor, Mather James „The vanishing exception?“ *New law journal*, 05 December 2008. <https://www.newlawjournal.co.uk/content/vanishing-exception-0> .
22. Kleinberger, Daniel S. „Direct versus derivative and the Law of Limited Liability Companies.“ *Baylor Law Review* 58 (2006). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=912520 .
23. Kleinberger, Daniel S. „Direct vs. Derivative, or What's a Lawsuit Between Friends in an incorporated Partnership?“ *William Mitchell Law Review* 1203 (1996). <http://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1223&context=facsch> .
24. Krivka, Egidijus. „Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje.“ *Jurisprudencija* 4,82 (2006): 46-53.
25. Krivka, Egidijus. *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
26. Latela, Dario „Shareholder Derivative Suits: A Comparative Analysis and the Implications of the European Shareholders' Rights Directive.“ *European Company and Financial Law Review*, 2009.

27. Mikalonienė, Lina. „Akcininko teisė į išvestinį ieškinį : ex lege prevencinės priemonės.“ *Teisė* 94 (2015).
28. Mikalonienė, Lina. „Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai.“ *Teisė* 93 (2014).
29. Mikalonienė, Lina. *UAB akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: Registrų centras, 2015.
30. Palmiter, Alan R. „Shareholder litigation.“ Iš „Corporations : examples and explanations, Alan R. Palmiter. United states of America : Aspen Publishers, 2009.
31. Palmiter, Alan R. „Shareholder litigation.“ Iš „Corporations : examples and explanations, Alan R. Palmiter. United states of America : Aspen Publishers, 2009.
32. Peacocke, Teresa, Rosen. *Shareholders direct actions : When can a company's shareholders and creditors make claims separately from the company?* 2004. http://clients.squareeye.net/uploads/3sb/events/300904_peacocke.pdf .
33. Punchiak, Dan W., Ewing-Chow, Michael, „*The derivative action in Asia A comparative and functional approach*“, United Kingdom : Cambridge University Press, 2012.
34. Smith Bundy George, Hall J. Thomas „Shareholder claims: direct or derivative?“ *New York Law Journal* 21 August 2015. https://www.chadbourn.com/sites/default/files/publications/shareholderclaims_aug15.pdf .
35. Thompson, Elizabeth J. „*Direct harm, special Injury, or duty owed : which test allows for the most shareholder success in direct shareholder litigation?*“ The University of Iowa, 2006. [http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/\(A12\)%20Thompson.pdf](http://www.ilep.info/pdf/univ_of_iowa/2009/(A12)%20Thompson.pdf) .
36. Tikniūtė, Agnė. „Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema.“ *Jurisprudencija* 8, 110 (2008) : 57-64.
37. Tomkins Sharon L. et al. „Shareholder derivative actions : from cradle to grave“ O'Melveny &Myers, LLP, Los Angeles, California, (2009).
38. Zablotsky, Peter A., Vakili, Sa'id. „Still Standing.“ *Touro Law Center Legal Studies Research* 15,34 (2014). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2585826 .

Lietuvos teismų praktika

39. Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Nr. 2-1442-259/2014, <http://www.infolex.lt/tp/839811?nr=11> .
40. Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2575-601/2014, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiaska/tekstas.aspx?id=dc893297-7335> .

41. Kauno apygardos teismo civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1383-480/2016, <http://www.infolex.lt/tp/1407608?nr=4> .
42. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-121/2010, <http://eteismai.lt/byla/228024953369717/2A-121/2010> .
43. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-87-516/2017, <http://www.infolex.lt/tp/1431673?nr=2> .
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=809de2b5-fb41-46a6-936d-aca018991bce> .
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2008, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5f920aba-1a73-4424-9752-f5269ff336d8> .
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2011, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=066190eb-c820-4ece-ae6-8ec3645592de> .
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=94d6fbc0-f55e-4410-abc7-91082f66b370> .
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012, <http://eteismai.lt/byla/279188946780358/3K-3-19/2012> .
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7033e8f5-a444-4af2-970a-a97df44ff2d2> .
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7033e8f5-a444-4af2-970a-a97df44ff2d2> .
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=3d38e7d3-f651-4092-a749-01676a315222> .
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014, <http://eteismai.lt/byla/88450820426005/3K-3-453/2014> .
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015, <http://eteismai.lt/byla/201021538244525/3K-3-331-695/2015> .

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016, <http://eteismai.lt/byla/26320667516847/3K-3-298-701/2016> .
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-514/2009, <http://eteismai.lt/byla/265647248386165/3K-3-514/2009> .
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2010, <http://eteismai.lt/byla/268641038890750/3K-3-334/2010> .
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013, <http://eteismai.lt/byla/22617356009362/3K-3-501/2013> .
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2013, <http://eteismai.lt/byla/235295726806816/3K-3-23/2013> .
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 str. 3 d. ir 7 str. 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,“ <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content> .

Kiti šaltiniai

60. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga. Teismų praktika 45. http://www.lat.lt/download/1740/valdymo_organu_atsakomybe_apzvalga.docx .
61. Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenys. Žiūrėta 2017-02-20. <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=0593c529-ae70-4515-a3e7-d47fe2e53b8d> .
62. Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenys. Žiūrėta 2017-02-21. <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1> .

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe „Individualūs ir išvestiniai akcininkų ieškiniai vadovų civilinės atsakomybės bylose“ analizuojamas vadovo civilinės atsakomybės įgyvendinimas individualiais ir išvestiniais akcininkų ieškiniiais. Magistro baigiamajame darbe atskleista individualių ir išvestinių akcininko ieškinių samprata. Siekiant nustatyti vadovo civilinės atsakomybės sąlygų turinį akcininkui pareiškus individualų ieškinį Lietuvoje, analizuotas individualaus akcininko ieškinio įgyvendinimas Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose bei nagrinėta tokio ieškinio įgyvendinimo galimybė Lietuvoje, remiantis Lietuvos teismų praktika bei užsienio valstybių patirtimi. Darbe taip pat nagrinėjamas vadovo civilinės atsakomybės įgyvendinimas išvestiniu ieškiniu, atskleidžiant kitose valstybėse esantį reguliavimą bei Lietuvoje egzistuojančias teisinio reglamentavimo spragas, nustatant kas sąlygoja retą akcininkų pasirinkimą įgyvendinti vadovo civilinę atsakomybę išvestiniu ieškiniu.

Reikšminiai žodžiai: išvestinis ieškinys, individualus akcininko ieškinys, žalos atlyginimas, vadovo civilinė atsakomybė.

ANNOTATION

In this master thesis „Individual and Derivative Shareholders' Actions in Directors' Civil Liability Cases“ are analysed civil liability of directors' realization by direct and derivative shareholders' actions. The conception of direct and derivative action is discovered. The implementation of direct suits in Europe and United States is analysed on purpose to determine the conditions of directors' civil liability, when a shareholder brings a direct action in Lithuania. Also, in this master thesis the opportunity to bring a direct action in Lithuania is examined, with reference to the case law of foreign countries. This thesis also includes realization of civil liability of directors' by derivative shareholder action, discovers the regulation of derivative action in other countries and also analyses the legal gaps in Lithuania. Furthermore, the factors causing unpopularity of derivative action are examined.

Key words: derivative action, individual shareholders' claim, compensation of damages, director's civil liability.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe „Individualūs ir išvestiniai akcininkų ieškiniai vadovų civilinės atsakomybės bylose“ analizuojamas vadovo civilinės atsakomybės įgyvendinimas individualiais ir išvestiniais akcininkų ieškiniiais. Baigiamajame darbe keliamas tikslas - atskleisti individualių ir išvestinių akcininkų ieškinių specifiką ir nustatyti, ar akcininkai gali sėkmingai pasinaudoti individualaus ieškinio institutu Lietuvoje. Minėto tikslo siekiama šiais uždaviniais: atskleisti individualaus ir išvestinio akcininko ieškinio sampratą, išanalizuoti šių ieškinių atskyrimo kriterijus bei nustatyti, kokia šių ieškinių atskyrimo praktinė reikšmė; įvertinti, ar akcininkui, teikiančiam išvestinį ieškinį, keliami reikalavimai gali apsaugoti nuo nepagrįsto bylinėjimosi, bei nustatyti išvestinio ieškinio reglamentavimo spragas Lietuvos Respublikos teisės aktuose, atskleidžiant išvestinio ieškinio nepopuliarumo priežastis; išanalizuoti individualaus akcininko ieškinio instituto įgyvendinimo galimybes užsienio valstybių teismų praktikoje bei atskleisti galimas neigiamas individualaus ieškinio pasekmes ir įvertinti vadovo civilinės atsakomybės sąlygas akcininkui pateikus individualų ieškinį.

Dėstomosios dalies pirmajame skyriuje yra atskleidžiama individualaus ir išvestinio akcininko ieškinių samprata bei analizuojami minėtų ieškinių atskyrimo kriterijai. Atlikus teisės doktrinos bei teismų praktikos analizę, nustatyta, kad išvestiniu ieškiniu akcininkas reikalauja žalos atlyginimo bendrovei, kuri susidarė dėl bendrovės valdymo organų narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Tuo tarpu individualus akcininko ieškinys yra toks ieškinys, kurį teismui teikia akcininkas savo vardu, reikalaudamas tiesioginės žalos atlyginimo sau. Netinkamas šių ieškinių atribojimas sąlygoja žalos atlyginimą ne tam subjektui, kuris realiai patyrė žalos. Dėstomosios dalies antrajame skyriuje analizuojami reikalavimai keliami akcininkui, teikiančiam išvestinį ieškinį bei analizuojamos išvestinio ieškinio teisinio reglamentavimo spragos Lietuvoje. Atsižvelgus į teismų praktiką bei kitų valstybių reguliavimą, nustatyta, kad vadovo civilinės atsakomybės realizavimas išvestiniu ieškiniu nėra tinkamai užtikrinamas Lietuvoje. Trečiajame dėstomosios dalies skyriuje nagrinėtas vadovo civilinės atsakomybės įgyvendinimas individualiu akcininko ieškiniu. Atsižvelgus į Europos valstybių bei Jungtinių Amerikos Valstijų, o taip pat ir į Lietuvos teismų praktiką, nustatyta, kad individualiu ieškiniu akcininkas gali įgyvendinti savo teises ir Lietuvoje pagal civilinio kodekso 6.263 str.

SUMMARY

In the master thesis „Individual and Derivative Shareholders' Actions in Directors' Civil Liability Cases“ civil liability of directors' realization by direct and derivative shareholders' actions is analysed. The objective of this thesis is to reveal the particularity of direct and derivative shareholders' suits and to determine whether shareholders can successfully bring a direct suit in Lithuania. The said objective is achieved with the help of following key tasks which are: to reveal the conception of direct and derivative suits and to analyse the criteria of dissociation of such suits determining practical importance of such dissociation; another one task - to measure is whether the requirements for a shareholder bringing a derivative suit is a protection from unfounded litigation and to reveal the legal gaps in the Lithuanian laws determining why shareholders derivative suits are unpopular; the next one is to analyse realization of direct shareholders' action opportunities in foreign countries case law and to reveal the main unfavorable causes of a direct shareholders' action; and lastly, to determine the content of directors's civil liability conditions when a direct suit is brought by a shareholder.

The first chapter reveals the concept of individual and derivative shareholders's suits and analyses the criteria of dissociation of such suits. After having performed the analysis of case law and doctrine, it is confirmed that derivative suit is an action which shareholder brings in the name of the company for the purpose to claim damages for the company, which occur because of directors breach of duties. Direct shareholder action is an action which shareholder brings to claim damages for himself, not for the company. The incorrect dissociation of these suits causes compensation for the person who is not the right subject for this. In the second chapter, the requirements for a shareholder who brings a derivative action are analysed. Also, this chapter reveals the main legal gaps of Lithuanian laws. According to the case law and foreign countries regulation, it is determined that realization of directors' civil liability is not effectively assured. Finally, in the third chapter, direct shareholders' claim is analysed. According to the case law of European countries, United States, and Lithuania, it is determined that a shareholder can bring a direct claim against company's director in Lithuania under the article 6.263 of civil code of Lithuania.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2017 - 04 -30

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Privatinės teisės instituto, Verslo teisės studijų programos studentė Daiva Mencaitė patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Individualūs ir išvestiniai akcininkų ieškiniai vadovų civilinės atsakomybės bylose“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą, studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)